

La sisena hora a primària

**Balanç de resultats, detecció de dificultats
i formulació de propostes de millora**

(VERSIÓ REDUÏDA)

Joan Teixidó Saballs

**Universitat de Girona. GROC
abril de 2007**

Universitat de Girona
Departament de Pedagogia

**FUNDACIÓ
PROPEDAGÒGIC**

La sisena hora a primària

Balanç de resultats, detecció de dificultats i formulació de propostes de millora

Investigador responsable

Joan Teixidó Saballs

Equip de Recerca

Josep Bofill Déu, Rosa Borràs Medina, Enric Corominas Rovira, Mercè Juan Millera, Rosa Lajusticia Manchón, Eduard Mallol Blanch, M. Francesca Massó Urgellès, Rosa Mª Montseny Baulenas, Dolors Pairó Parramon, Miquel Payaró Pagès, Joaquim Pelach Bussom, Montse Planas de Farnés Valentí, Mariona Solé Canyelles, Rosa Soler Balletbò, Llum Viruete Sanante

Auxiliar de recerca

Beatriu Pérez Ballesteros

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	. . . . .	5
2. L'ESTUDI	. . . . .	6
3. RESULTATS	. . . . .	8
3.1. Què es fa a la sisena hora?	. . . . .	8
3.2. Agrupament dels alumnes a la sisena hora	. . . . .	9
3.3. Perfil docent dels mestres de sisena hora	. . . . .	9
3.4. Horari dels centres	. . . . .	9
3.5. Desfasament horari entre infantil i primària	. . . . .	11
3.6. Elaboració de l'horari	. . . . .	13
3.7. Hores de coincidència de tot el professorat	. . . . .	15
3.8. Reunions de claustre	. . . . .	18
3.9. Horari docent dels mestres	. . . . .	20
3.10. Franges horàries lliures	. . . . .	20
3.11. Temps de descans al migdia	. . . . .	23
3.12. Activitats de formació permanent en centres	. . . . .	24
3.13. Atenció a les famílies	. . . . .	28
3.14. Incidència de la 6 ^a hora en la relació entre etapes: infantil i primària.	. . . . .	30
3.15. Incidència de la 6 ^a hora en la relació entre els cicles	. . . . .	33
3.16. Satisfacció referida al procés de posada en marxa	. . . . .	34
3.17. Formació per a la posada en marxa	. . . . .	35
3.18. Algunes percepcions referides a la sisena hora.	. . . . .	36
4.- CONCLUSIONS I PROPOSTES DE MILLORA	. . . . .	39
4.1. Conclusions	. . . . .	39
4.2. Propostes de millora	. . . . .	43
5.- RELACIÓ DE PARTICIPANTS	. . . . .	47

Amb la intenció de facilitar l'accés i la utilització de la recerca **La sisena hora a primària. Balanç de resultats, detecció de necessitats i formulació de propostes de millora** hem reduït les 200 pàgines de l'informe complet a una quarta part.

Els criteris que hem seguit en la realització d'aquesta **versió reduïda** han estat:

- a) S'ha eliminat el marc teòric de fonamentació de la recerca, en el qual es caracteritza la sisena hora i el procés de posada en marxa.
- b) S'ha simplificat l'apartat metodològic: disseny de la recerca, elaboració d'instruments, recollida de dades, realització de Grups de Debat, etc.
- c) S'han seleccionat els resultats més rellevants, posant èmfasi als aspectes quantitius.
- d) S'ha renunciat al capítol on es caracteritzen les principals dificultats que s'han derivat de la sisena hora i les respostes que s'hi ha donat des dels centres.
- e) S'han simplificat les conclusions i propostes
- f) S'ha eliminat la bibliografia, els índex i els annexos

Aquesta versió reduïda s'acompanya de la presentació en Power Point: **La sisena hora a primària. Presentació.**

Per evitar possibles biaxos en la lectura i interpretació de l'estudi, s'aconsella disposar de la **versió íntegra** (que trobareu a <http://www.joanteixido.org>)

1.- INTRODUCCIÓ

La implantació d'una sisena hora per als alumnes als centres públics d'Educació Primària constitueix (juntament amb l'èxode dels alumnes de 13 i 14 anys i la incorporació dels mestres especialistes), un dels canvis culturals de major abast que s'ha produït en aquest nivell educatiu en els darrers anys. Són múltiples les raons que ho corroboren: la pèrdua de la uniformitat en el règim d'estada al centre, la fragmentació de l'horari de coordinació, l'allargament de la jornada escolar, l'increment dels aspectes diferencials en relació a infantil, la incorporació massiva de mestres, la manca de professorat... Tot plegat ha fet que la "sisena hora" hagi estat objecte continuat de comentaris i valoracions de signes diversos a les escoles, a les llars on hi ha nens i nenes en edat escolar i, en general, a la societat catalana durant el darrer any.

La importància del canvi endegat així com la consideració de les circumstàncies que van concórrer en la implementació posen de manifest la necessitat de dur a terme un estudi, seriós, exhaustiu i independent, en el qual es recullin i s'analitzin els resultats, amb la intenció de proposar accions de millora.

L'estudi es proposa aconseguir una comprensió profunda de la realitat que es viu als centres amb la sisena hora, conèixer els resultats de la posada en marxa, detectar les principals dificultats que han sorgit i recollir les propostes i idees que s'han generat per tal de donar-hi resposta. Tot plegat, amb la intenció d'ajudar els centres que ja la fan a introduir mesures correctores i, també, als qui la implantaran el proper curs per tal que aprofitin les experiències positives i negatives dels qui els han precedit. Els models organitzatius que resulten de l'aplicació de la sisena hora no són "bons" o "dolents" en termes absoluts; tots tenen virtualitats (que cal aprofitar), tenen febleses (que cal minimitzar) i tenen, també, riscos (que convé preveure per, si és possible, neutralitzar).

El text complet consta de quatre parts. A la primera (que s'obvia en aquesta síntesi) es revisen els objectius impulsors de la mesura, se'n delimiten els trets distintius i s'exposen els reptes que es van haver d'afrontar des dels centres per a la posada en marxa i es consideren, en darrer lloc, els principals estudis i aportacions que s'hi han dedicat. Es tracta de fornir un coneixement bàsic de la realitat estudiada que permeti centrar els objectius de l'estudi i, alhora, sigui un ajut per a l'exposició i la interpretació dels resultats. Les altres tres parts es dediquen a caracteritzar l'estudi, a exposar els resultats i a formular conclusions i propostes de millora.

2. L'ESTUDI

La investigació es planteja com un treball descriptiu (exploratori d'una realitat en construcció) amb intenció de millora. S'emmarca en els plantejaments de la recerca orientada a la transformació social: s'analitza críticament una realitat per proposar-ne alternatives de progrés. Un cop duta a terme la implantació de la sisena hora, resulta fonamental conèixer la manera com s'ha desplegat als centres. També cal fer un recull de les dificultats i repercussions que se n'han derivat així com de les respostes que s'hi han donat. Es tracta de dues passes indispensables per atènyer la intenció final que orienta el treball: la formulació de propostes i recomanacions de millora adreçades als centres on ja és una realitat, als que la introduiran el curs 2007-08 i, també, a l'Administració Educativa.

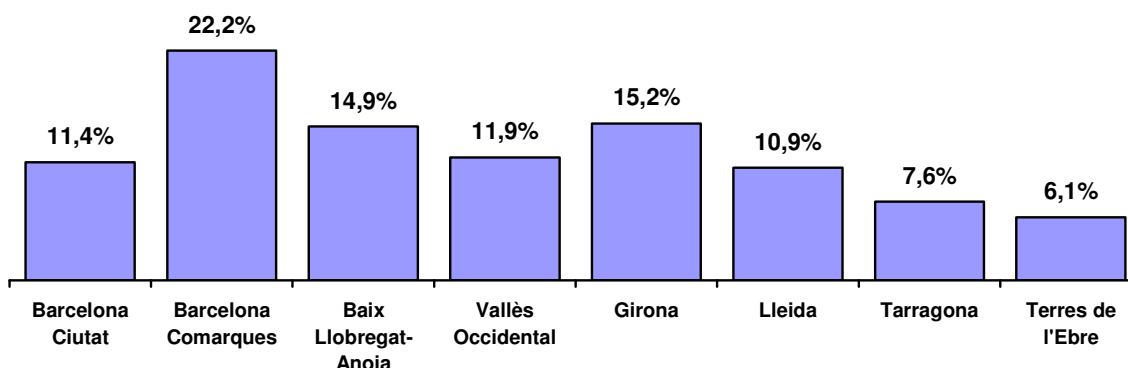
S'estableixen cinc **objectius principals**

- 1.- Conèixer l'ús educatiu de la sisena hora
- 2.- Analitzar la incidència de la sisena hora en diversos aspectes del funcionament quotidià de les escoles.
  - 2.1. Horari del centre
  - 2.2. Coordinació del professorat
  - 2.3. Aspectes laborals
  - 2.4. Atenció a les famílies i tutoria
  - 2.5. Aspectes de vertebració institucional i comunitari
  - 2.6. Posada en marxa
- 3.- Detectar els principals aspectes diferencials que caracteritzen la sisena hora a les Zones Escolars Rurals.
- 4.- Identificar les principals dificultats que s'han hagut d'afrontar des dels centres educatius en la posada en marxa de la sisena hora.
- 5.- Aportar un recull d'idees, possibilitats i recursos organitzatius que s'han desenvolupat per tal de donar respostes adequades a les necessitats i singularitats de cada centre

La recollida de dades es dugué a terme mitjançant:

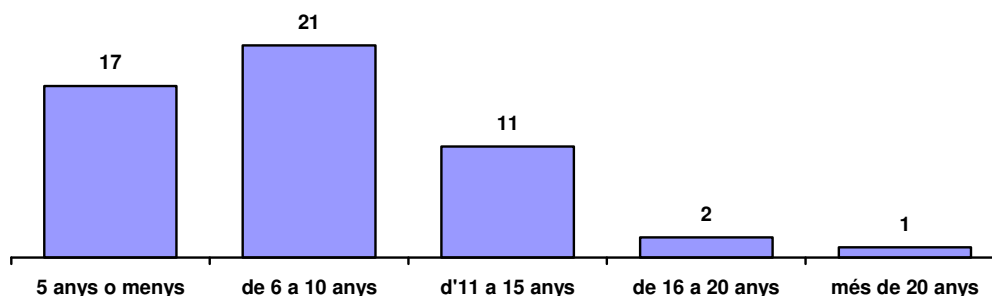
a.- **Un apropament quantitatiu**, basat en l'administració d'un qüestionari electrònic adreçat als equips directius dels centres que han implementat la sisena hora el curs 2006-2007

S'obtenen 420 respostes que, un cop depurats els errors, donen 398 respostes vàlides. L'índex de resposta se situa entorn del 45% dels mails que arriben als seus destinataris; supera amb escreix els índex habituals de resposta d'aquest tipus de treballs (entre el 20% i el 30%). La procedència de les respostes d'acord amb les 9 demarcacions territorials establertes pel Departament d'Educació, és la següent:

Percentatges de resposta per demarcacions territorials

b.- **L'apropament qualitatiu**, basant en la realització de 10 Grups de Debat arreu del territori català, condueix a l'obtenció d'informacions contextualitzades que permeten interpretar i atorgar sentit, a les dades estadístiques. Hi participen un total de 52 informants: 42 presencials i 10 virtuals. La major part són directores i directores de centre (40); també hi ha caps d'estudis (10). Tots ells tenen una notable experiència en càrrecs directius;

Experiència en càrrecs directius dels participants als Grups de Debat

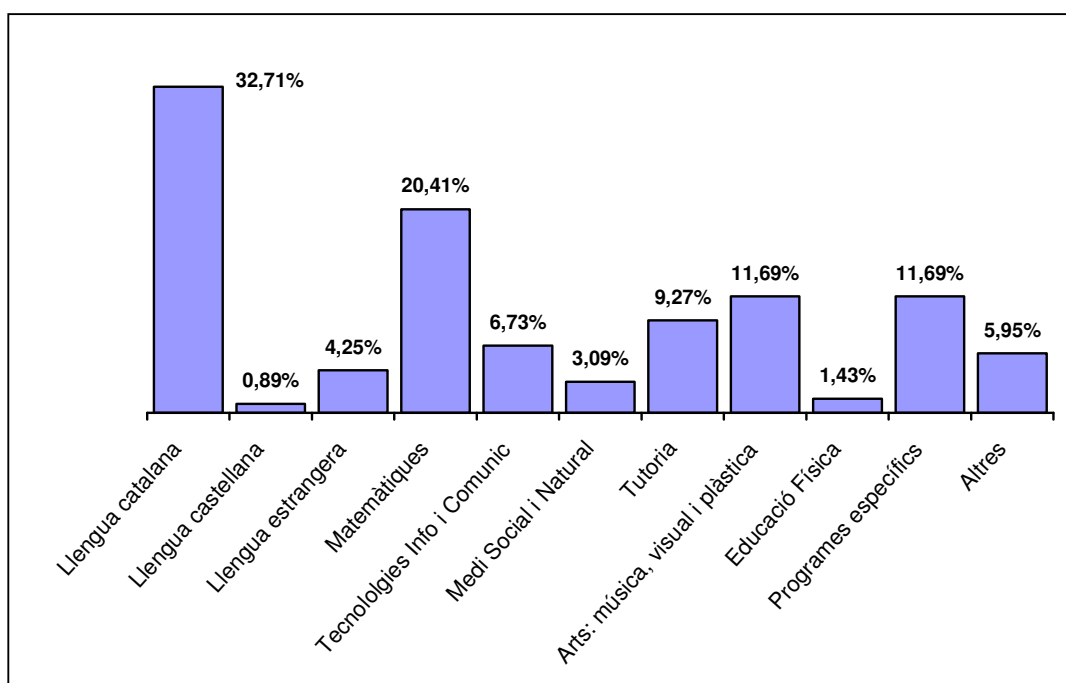
Per edat, predominen els que tenen entre 46 i 55 anys (26), seguits dels que en tenen entre 36 i 45 (18). Hi ha majoria de dones (69,2%). Pel que fa al tipus de centre que representen, la major part (26 participants) són directius de centres de dues línies; 9 d'una línia. La resta ho són de ZER (5) i d'altres tipus de centres.

3. RESULTATS

Les 118 pàgines de l'informe final destinades a l'exposició de resultats es redueixen a 30. Se seleccionen els 18 aspectes que es consideren més rellevants i es presenten correlativament. S'eliminen les referències recíproques, la numeració de quadres i els annexos.

3.1. Què es fa a la sisena hora?

La primera pregunta del qüestionari es destina a conèixer a què es dedica la sisena hora? Es demana que esmentin cinc aspectes amb la denominació habitual (fins un màxim de 40 caràcters) i una breu caracterització (fins a 150 caràcters). El nombre total d'aportacions vàlides ha estat de 1813, que s'articulen en 11 categories.

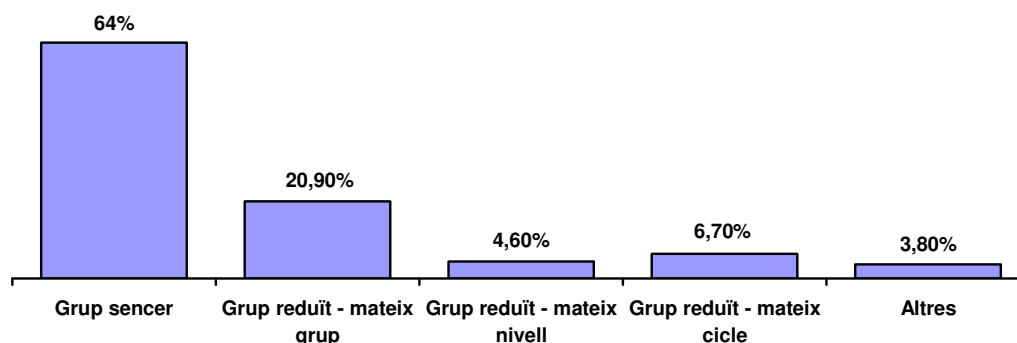
Ús educatiu de la sisena hora

L'observació dels resultats percentuals que corresponen a cadascuna de les categories permet concloure que se n'ha fet un ús divers que, d'una banda, dóna cabuda a múltiples projectes i iniciatives dels centres i, de l'altra, recull les intencions bàsiques que en van presidir la instauració. Dins de cada categoria s'hi identifiquen algunes tendències que permetrien l'establiment de subcategories. Ara per ara, tanmateix, ens limitem a fer-ne una descripció genèrica. Una anàlisi més detallada es durà a terme en futurs treballs (Teixidó i Planas de Farners, 2007).

3.2. Agrupament dels alumnes a la sisena hora

La **modalitat d'agrupament d'alumnes** que predomina a la sisena hora és el grup sencer; en un 64% dels casos. El 32,2% es duu a terme en grups reduïts que poden formar-se amb alumnes d'un mateix grup (20,9%), d'un mateix nivell (4,6%), d'un mateix cicle (6,7%), d'un mateix cicle (6,7%).

Modalitats d'agrupament d'alumnes a la sisena hora

3.3. Perfil docent dels mestres de sisena hora

Docents de sisena hora. Un dels aspectes en els quals es va posar especial èmfasi en la posada en marxa fou la conveniència que el tutor assumís la major part de les "sisenes hores" per tal d'afermar la seva vinculació al grup i, també, per evitar l'increment del nombre de mestres. Els resultats posen de manifest que 6,5 de cada 10 sisenes hores les fa el tutor.

64,6%	Tutor/a del grup
16,7%	Mestre que fa classe a tot el grup
6,9%	Mestre que fa classe a una part del grup
2,6%	Mestre que no fa classe al grup
6,9%	Dos mestres alhora
2,3%	Altres possibilitats

Vinculació al grup dels mestres que fan sisena hora

3.4. Horari dels centres

En termes generals, **l'horari ha quedat tal com estava, afegint-hi una hora més al migdia.**

Els percentatge de centres que situen el descans del migdia entre les 13 h. i les 15 h. és superior al 90%. Hi ha oscil·lacions lleugerament superiors pel que fa a l'hora de començar al matí (un nombre considerable de centres ho fa a

les 8,30 h) i, també, en l'hora d'acabar a la tarda. A la taula següent hi figuren els percentatges de resposta superiors al 4% de les diverses opcions

Entrada Matí		Sortida Matí		Entrada Tarda		Sortida Tarda	
8,30 h	10,7%	13 h	90%	15 h	92,1%	16,30 h	7,9%
9 h	84,5%	13,30 h	4,1%	15,30 h	4,8%	17 h	94,1%

Hores d'entrada i de sortida de l'alumnat d'educació primària

La concreció dels horaris dels 390 centres s'exposa a la taula 26, en la interpretació de la qual cal tenir en compte les claus següents:

Entrada al Matí	A 8,30 h.	B 9 h.	C 9,30 h.	D 10 h.	E Altres
Sortida al Matí	1 12 h.	2 12,30 h.	3 13 h.	4 13,30 h.	5 Altres
Entrada a la Tarda	U 14,30 h.	V 15 h.	X 15,30 h.	Y 16 h.	Z Altres
Sortida a la Tarda	1 16,30 h.	2 17 h.	3 17,30 h.	4 18 h.	5 Altres

		M A T I																															
		A					B					C					D					E											
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5		
T	U	1	1															2													3		
		2																														-	
		3																														-	
		4																														-	
		5																														-	
A	V	1			28																									28			
		2		9							309								1											2	321		
		3									1								1												2		
		4																													-		
		5																											5		8		
D	X	1																												1	1		
		2			2																										16		
		3																													1		
		4																													-		
		5																											1		1		
A	Y	1																													-		
		2																													-		
		3																													-		
		4																													-		
		5																													-		
Z		1																													1		
		2																													-		
		3																													-		
		4																													-		
		5																													6	8	
		-	11	30	-	-					1	311	14	4				-	-	3	1	-						-	-	6	-	9	390

Distribució de l'horari escolar

La fórmula més habitual de **distribució horària entre el matí i la tarda** consisteix a fer 4 hores al matí i 2 a la tarda (80,9% del total de respostes); la segona opció consisteix a fer 4 ½ h. al matí i 1 ½ a la tarda (13,5%). Només 6 escoles (1,5%) opten per fer 3 ½ h + 2 ½. Del 4,1% de respostes a l'opció oberta, la major part opta per fer 3 ¾ h. o bé 4 ¼ h. al matí.

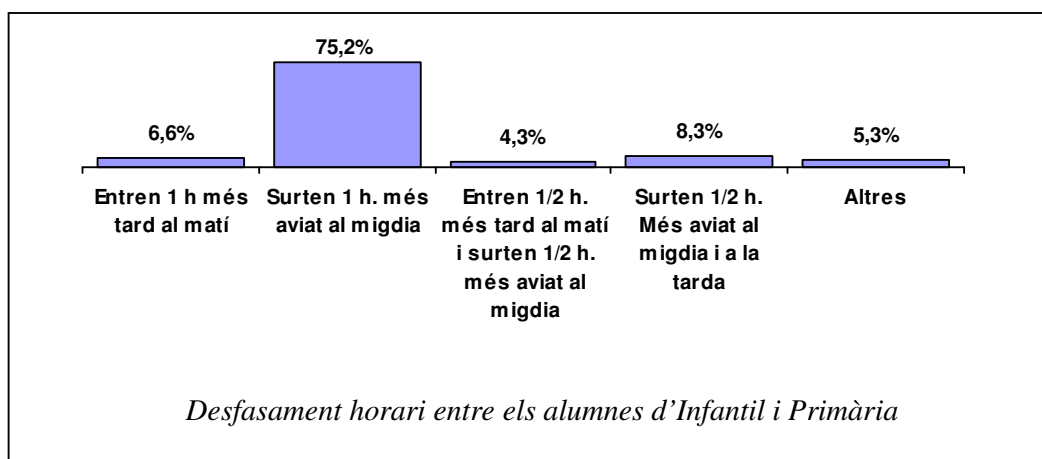
El temps de **descans dels alumnes al migdia** a gairebé la totalitat dels centres (93,7%) és de dues hores; a 18 centres (4,3%) és de dues hores i mitja. Dels vuit centres (2%) que fan ús de l'opció oberta, n'hi ha set que estableixen un període de descans inferior a dues hores

3.5. Desfasament horari entre infantil i primària

Una de les primeres qüestions que van haver de resoldre els centres per a la posada en marxa de la sisena hora fou el desfasament horari entre infantil i primària. S'havia de decidir en quin moment del dia no hi hauria coincidència. Les opcions eren diverses:

- els qui defensaven posar-la al matí (de 8,30 a 9,30 h. o de 9 h. a 10 h.) argumentaven que, en cas que la família no se'n pogués fer càrrec durant aquesta hora, es podia suplir amb un servei d'acollida i que, la coincidència en la sortida del migdia, facilitava la coordinació de professorat.
- els qui defensaven l'opció del migdia, argumentaven, entre d'altres raons, que el canvi d'horari afectava la primària i, per tant, no hi havia cap motiu per alterar l'horari tradicional d'infantil.
- enmig s'hi situen els qui defensaven començar ½ h. més tard al matí i acabar ½ h. abans a migdia i, també, els que consideraven que la millor opció era acabar ½ h. abans al matí i a la tarda.

Tres de cada quatre centres (75,2% del total de respostes vàlides) han optat pel criteri de continuïtat i, per tant, els alumnes d'infantil surten una hora abans que els de primària al migdia.

Entre les respostes de la categoria “Altres” hi ha vuit centres que afirmen que fan el mateix horari: “Fem el mateix horari” (288); altres han aplicat la sisena hora a tot el centre: “Ed Infantil fa 6 hores també” (312) o bé “Tota l’escola fem la 6ª hora” (149). També n’hi ha que han ubicat el desfasament a la tarda: “Surten 1 h. més aviat a la tarda” (324) o bé “Infantil surt a les 4” (293).

Els desfasament horari entre l’Educació Infantil i l’Educació Primària ha estat una de les principals dificultats que s’ha derivat de la sisena hora. Són múltiples les qüestions que hi convergeixen:

a) Altera l’homogeneïtat del funcionament de l’escola

“La queixa més freqüent ha estat el desajustament entre INF-PRI i la complexitat de trobar hores de coordinació, claustre...”. (39)

b) Estableix una ruptura en la cultura d’igualitarisme imperant entre els mestres

“A la nostra escola les professores d’EI ho veuen com un fet diferencial dins de l’escola comparant amb EP”. (50)

“El desfasament infantil i primària ha provocat una diferència horària entre els/les mestres d’infantil i primària”. (47)

c) Introdueix diferències en les condicions laborals dels mestres pel que fa a la possibilitat de disposar d’una o més franges horàries lliures

“Hi ha hagut escoles que per trobar-hi solucions han donat també una franja lliure als mestres d’EI. S’ha dit que ells mateixos s’ho organitzessin i es presentés i comentés l’horari amb el Cap d’estudis”. (50)

“La majoria coincideix en la inclusió dels mestres d’infantil a l’horari de primària (...) D’aquesta manera, ajuda a quadrar els horaris, sobretot de sisena hora, i ells també poden gaudir de la tarda/ matí lliure”. (59)

d) Dificulta la compactació de l’horari de les mestres d’infantil quan les hores de coordinació de tot el professorat se situen de 13 a 14 h.

“Finalment, cada professor té dies per estar a la seva aula de 12h a13h”. (49)

“El desfasament d’horari entre Educació Infantil i Primària fa que els mestres d’Educació Infantil estiguin durant aquella franja horària a disposició del centre per fer substitucions”. (53)

e) Té repercussions en la cohesió de l’horari del professorat que fa classe a ambdues etapes. Es tracta d’una nova variable a tenir en compte en l’elaboració de l’horari

“Hi ha problemes en l’horari de l’especialista de música que va a EI, ja que les franges horàries són diferents”. (50)

“La diferència horària entre infantil i primària ha creat també problemes a l’hora d’elaborar els horaris. (...) Els mestres especialistes de música i d’educació física entren a parvulari a donar classes; això ha provocat que l’horari de pati d’Infantil i Primària hagi de coincidir, amb la qual cosa es poden crear conflictes als patis entre alumnes grans i petits li es necessita més vigilància de pati”. (41-42)

f) La compensació econòmica per a l’atenció als germans ha comportat problemes de gestió

“Pel que fa a la gestió del desfasament horari INF-PRI, el maldecap més gros per a l’equip directiu, (a banda de pactar l’horari) ha estat el tema dels monitors. Els

pagaments, les contractacions s'han acabat adequant i adaptant a la realitat de cada centre, al marge o malgrat el que digués la normativa: contractacions des de l'AMPA, des de l'empresa de menjador, des de l'esplai del barri...". (57)

Als centres que disposen de menjador escolar, la solució ha estat més senzilla, atès que s'han gestionat conjuntament els dos serveis i s'han optimitzat els recursos

"El fet de disposar de monitoratge pel menjador escolar on les ràtios per monitor no es superen, ha facilitat la gestió del desfasament horari. Els alumnes d'infantil que no es queden al menjador i tenen germans a Primària es barregen amb els alumnes que es queden al menjador. I sortim guanyant perquè els diners destinats al monitoratge d'acollida en el cas de germans a Primària els destinem a un altre cosa". Un altre director diu "nosaltres també els barregem amb els alumnes del menjador perquè de moment tenim dues monitores per 40 alumnes i en són 32. Ara en el nostre cas els diners els donem a les monitores i elles contentíssimes". (54)

En altres centres, s'hi han destinat recursos addicionals

"Per solucionar la diferència d'horari entre l'hora de sortida o entrada dels alumnes d'EI i EP (...) també hi ha algú que ha utilitzat les hores del TEI (Tècnics d'Educació Infantil) per cobrir aquestes hores. El departament ha pagat les despeses d'una monitora, el problema ha aparegut en el moment en que el grup excedeix de la ràtio d'una sola persona". (45)

En general, ha estat complex i difícil d'explicar als usuaris (que havien d'acceptar que havien de venir a buscar el fill/a l'escola a una hora diferent de la que ho feien altres pares) i, també, als professionals

"Hi ha hagut dificultats perquè els professors i els pares entenguessin aquest desfasament, (donar compte de) les possibles propostes i un cop arribat a uns acords, donar-los a conèixer i que tothom els entengués. No ha estat fàcil per ningú". (50)

"Ha estat difícil en algunes escoles (de tipologia d'alumnat específic) fer entendre a les famílies que només pertoca *ajut de guarderia* als d'EI que tenen germans a PRI i que per tant no podien quedar-se de 12 a 13 h si no es quedaven a menjador escolar". (48)

"També ha estat difícil fer acostumar alguns nens d'infantil a saber si s'havien de quedar a *guarderia* o si havien d'esperar que els pares els vinguessin a buscar a les 12". (48)

Tot plegat fa que el desfasament horari, en termes generals, no sigui una qüestió del tot resolta. Caldrà estar atents a l'evolució que segueix en els anys venidors.

3.6. Elaboració de l'horari.

L'elaboració de l'horari ha presentat característiques singulars a cada centre i, per tant, no és possible fer-ne una anàlisi col·lectiva. Cal deixar constància, no obstant, de l'interès dels centres i dels equips directius a establir alguns criteris reguladors. En reproduïm alguns a tall d'exemple:

"A l'hora de fer els horaris, la cosa ha estat força complexa. A més dels criteris educatius s'han hagut de tenir en compte els criteris organitzatius i laborals:

- Graella horària de mestres / alumnes
- Contemplar dues hores conjuntes coordinació EI/PRIM
- Ubicació de la 6ª hora
- Perfil dels nous mestres

- Reduccions de jornada
- Mestres 30h setmanals /24 docència
- Establiment de criteris per a les hores lliures. (que tothom pogués lliurar una tarda)
- Descans dels mestres al migdia...". (42)

"Tots els caps d'estudis van dir que farien l'horari per altres criteris: criteris més pedagògics, criteris perquè en determinades franges horàries (primera del matí, per exemple) hi hagués sempre el tutor a l'aula, una escola va dir que cap professor no lliuraria un divendres a la tarda... Amb tot, a les escoles es va dir que s'intentaria pel proper curs que els professors que aquest any havien tingut les dues sessions lliures al matí, el proper curs les poguessin tenir a la tarda". (52)

Es tracta de criteris de diversa naturalesa, que cal ponderar i combinar adequadament per tal de preveure'n els possibles efectes no desitjats.

"En una escola van decidir que l'horari només es regiria per criteris pedagògics. El resultat van ser que gairebé ningú del claustre tenia una tarda lliure. Va crear tant malestar que aquest mes de gener s'han hagut de refer tots els horaris i donar una tarda lliure a tot el claustre de Primària". (43)

Els directius que participen als Grups de Debat exposen diverses maneres de fer els horaris, hereves de la tradició i dels hàbits organitzatius de cada centre. N'hi ha que opten per models vertebradors, que tendeixen a la uniformitat i requereixen una elaboració centralitzada; d'altres opten per models que fomenten una major disgregació, atorgant cotes elevades d'autonomia als cicles en el procés d'elaboració. Enmig, hi ha múltiples models mixtos.

"Les escoles de dues línies amb algun "bony" i les de tres línies s'han organitzat en cicles tancats: tutors i especialistes per un mateix cicle". (53)

"En un centre es van fer horaris per cursos. Ja se sabia que qui agafava un curs tenia aquell horari fixat, per tant els mestres ja sabien que si triaven el grup A de primer de primària, el mestre tindria el dimarts a la tarda lliure i, si triava el primer B, tindria el dijous a la tarda. El problema és que algú pot haver triat un curs determinat per tal de tenir un horari que li interessés". (42)

"A una escola van decidir que per no crear conflictes, cap tutor tindria el divendres lliure. Es va deixar aquella tarda pels especialistes". (43)

Es constata que ha incrementat notablement la dificultat i, per tant, el temps que cal dedicar a l'elaboració.

"Tothom coincideix en què cal una dedicació important del temps de l'equip directiu per l'establiment dels horaris". (59)

"Aquest curs fer horaris ha estat una obra d'art". (53)

"La novetat i els problemes que anaven sorgint, va fer que la qüestió de fer horaris fos força complexa". (42)

Entre els factors que hi afegixen complexitat hi ha els cursos doblats o "bonys" i els mestres a mitja jornada

"L'encaix de les mitges jornades ha estat complicat(...) Les mitges jornades fan les hores que han de fer. I no tenen les tardes lliures". (59)

"La principal dificultat a l'hora d'establir l'horari ha estat el ball d'itinerants per a poder atendre totes les necessitats de la ZER, per poder quadrar les hores de tothom Cal afegir-hi la dificultat de quadrar horaris de mestres que estan a mitja jornada i que compartim amb una altra escola que no forma part de la ZER". (59)

"El transport escolar compartit entre dues escoles de la mateixa ZER també dificulta. A nosaltres ens ha comportat que els horaris de començament no siguin els mateixos

i això complica molt l'horari dels mestres itinerants. Si no comencem tots igual ens porta problemes a l'hora d'emmarcar la sisena hora". (59)

En l'elaboració física de l'horari, en tant que exercici de combinatòria, es planteja que el fet de disposar d'un programari informàtic ad-hoc ho facilitaria. Certament, suposa un ajut en la part mecànica però exigeix un major rigor en la feina prèvia de preparació, d'introducció de dades i d'optimització dels resultats

"Es constata que les escoles que han fet servir un programa informàtic per elaborar els horaris hi han estat més temps que els que l'han fet a l'estil tradicional". (151)

Finalment, pel que fa a la dimensió temporal, hi ha notable coincidència a reconèixer que, tot i que el gruix de la feina s'ha de fer al juliol, s'ha d'acceptar que, en un o altre grau, cal treballar-hi al setembre.

"La gran majoria havíem confeccionat els horaris al mes de juny, però en arribar el setembre, han arribat mestres nous amb reduccions de jornada i, per tant, s'han hagut de canviar els horaris i, també, a mestres de grup. " No pots donar una tutoria complicada a un/a mestre/a que no pot estar tot el dia amb el grup". (42)

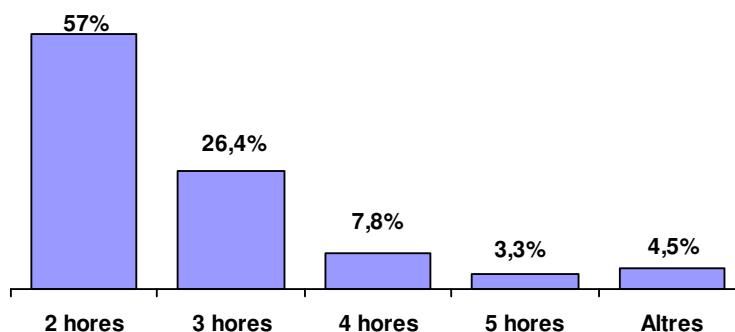
"Es poden tenir els criteris, la voluntat de fer-ho i que tot quadri però fins al setembre no saps de qui disposes, de si el que disposes es mitja jornada o 2/3 de jornada. Jo vaig haver de fer els horaris més d'una vegada i fins i tot, amb el curs començat, els he hagut de retocar més d'una vegada". (60)

"Tothom ha coincidit que s'han hagut d'anar ajustant els horaris durant el primer trimestre. En alguns centres encara "colea" aquest tema". (53)

"El mes de juliol ja teníem l'horari que ens quadrava i havíem previst coordinació entre els mestres d'un mateix cicle però, al mes de setembre, la incorporació de la nova plantilla (una mestra que compactava 2 mitges jornades i ella feia reducció, quatre mestres més amb reducció, dues maternitats que al incorporar-se proposen reducció més l'alletament,...) no ens va servir l'horari que havíem previst i ens vam haver d'adaptar a les circumstàncies" (48)

3.7. Hores de coincidència de tot el professorat.

El nombre d'hores de coordinació en les quals coincideixen tots els mestres presenta divergències considerables. Predominen els centres que hi destinen dues i tres hores setmanals. Cal remarcar que a 13 escoles (3,3% del total de respostes) hi dediquen una hora diària. Entre les 18 respostes que opten per l'opció oberta, a 9 centres hi dediquen una hora setmanal; a altres 6 n'hi destinen 2 ½ h.

Nombre d'hores setmanals de coincidència
de tots els mestres

Quan es pregunta als directius si consideren que el **nombre d'hores de coordinació en les quals és possible la trobada de tot el professorat** és suficient per donar resposta a les necessitats del centre, el 53,5% ho considera insuficient, el 45,2% ho considera suficient i un 0,3% ho considera excessiu. Té més interès, tanmateix, observar com es distribueixen les respostes a aquesta qüestió en funció del nombre d'hores de coordinació assenyalades. S'observa que a menor nombre d'hores augmenta la percepció d'insuficiència

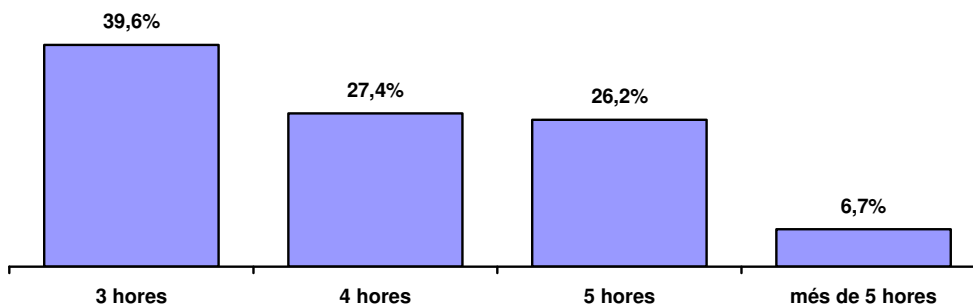
		Hores coordinació en que coincideixen tots els mestres					TOTALS
		2	3	4	5	Altres.	
Ho valoren	Excessiu	--	--	1 3,2% 100%	--	--	1
	Suficient	85 37,4% 47,8%	58 55,2% 32,6%	19 61,3% 10,7%	10 76,9% 5,6%	6 33,3% 3,4%	178
	Insufic.	142 62,6% 66%	47 44,8% 21,9%	11 35,5% 5,1%	3 23,1% 1,4%	12 66,7% 5,6%	215
	TOTALS	227	105	31	13	18	394

El valor amb Times i negreta expressen les freqüències

Els valors amb Arial 8 expressen percentatges: els de dalt, en relació a les columnes; els de baix, a les files

Percepció de la suficiència del nombre d'hores de coincidència de tots els mestres en funció de les hores que s'hi destinen

Als qui consideren que el nombre és insuficient se'ls convida a expressar quin consideren que és el **nombre òptim d'hores de coincidència de tot el professorat**. Es recullen 204 respostes, de les quals n'hi ha 164 que expressen d'una manera clara el nombre d'hores que consideren òptim. Els resultats que se'n desprenen són aquests:

Expressió del nombre òptim d'hores de coincidència de tot el professorat

Entre les respostes que no es comptabilitzen en cap de les categories n'hi ha algunes que posen de manifest la conveniència de buscar **formats horaris d'una major durada**, que permetin un treball amb més profunditat.

“Són insuficients, no tant pel temps (de 13 a 14 hores), sinó pel neguit que suposa haver de plegar amb molta puntualitat al migdia per poder anar a dinar i tornar a les 15 hores. De vegades no es pot acabar de parlar d'un tema”. (q157)

“Hi ha poc temps pel treball en equip, potser no tant en la coincidència sinó en l'espai de temps que es pot dedicar a les discussions doncs has d'anar molt ràpid i la gent nova no sempre acaba de saber bé del que es parla i com es fa”. (268)

“Les hores son suficients, però mal distribuïdes en l'horari, com a mínim un dia haurien de poder coincidir dues hores consecutives”. (317)

“Es comenta que les reunions es fan majoritàriament en horari de migdia, que son molt curtes, aproximadament de 45' reals”. (66)

L'escurçament de la durada de les reunions, que en alguns casos es concreta en “45 minuts reals”, ha posat de manifest la necessitat de preparar-les amb cura i, per tant, de vetllar per l'eficàcia

“(…) jo penso que ara les reunions són més efectives, ja que anem al gra. Nosaltres hem decidit que passem en un full totes les informacions escrites i així no perdem el temps xerrant, després es posen sobre la taula les decisions que s'han de prendre, es consensua, es vota i endavant!!”. (66)

“Intentem que els claustres siguin més lleugers i fer una selecció amb el que realment és important, però ens costa. (...) Ara s'aprofiten més les hores de coordinació. Es va per feina i està ben planificada”. (72)

per bé que no cal perdre de vista que el fonament bàsic del model participatiu, rau en el debat grupal i la implicació dels docents en la delimitació i posada en marxa d'un projecte col·lectiu, per a la qual cosa cal temps per a la reflexió, per contrastar punts de vista... En síntesi, pel treball en equip

“També, però, es té la sensació que no hi ha estones de debat i reflexió.

(,,,) ara no hi ha manera de prendre's les coses amb calma. Sempre anem corrent. Ah! i quan arriba l'hora, tothom s'aixeca i Adéu! que si no, no tinc temps de dinar!!

Una altre informant comenta:

Jo també m'he adonat que abans a l'hora d'entrar o sortir la gent anava tranquil·la, parlàvem, discutíem... però ara no hi ha manera, arriben les cinc i tothom se'n va volant” (67)

“Les sessions del migdia queden curtes. Hi ha professors que ja comencen a dir que pel proper curs, caldria plantejar-se fer-ne una a la tarda”. (69)

El moment de la jornada laboral en el qual se situen, majoritàriament, les hores de coincidència de tot el professorat és el migdia (79,4%) i la tarda (11,1%). Només hi ha un centre que les hagi ubicades al matí (abans de l'arribada dels alumnes). La tendència general s'inclina a continuar amb l'horari d'“exclusiva”, bé sigui tots els dies o el major nombre possible:

“Hi ha algun centre que ha mantingut una franja al migdia on hi és tothom, de manera que tots els mestres coincideixen de dilluns a divendres en horari de dedicació exclusiva” (61)

“En general veiem que els centres han situat de 3 a 4 hores de treball de coordinació fora de l'horari d'atenció als alumnes i 2 o 3 dins l'horari d'atenció a l'alumnat. Un centre, però, ens explica que ells fan 5 hores d'exclusiva de 13 a 14h i una dins l'horari lectiu. Això els permet que tots els mestres tinguin 5 hores lliures. Els mestres d'educació infantil les fan totes fora de l'horari d'atenció als alumnes: 4 dies de 12h a 13h i un dia de 12h a 14h”. (64)

En un 9% dels casos es fa ús de la resposta oberta. Les principals alternatives corresponen als centres que destinen 3 o més hores a la coordinació de tot el professorat, dues de les quals es fan a la tarda, de 17 a 19 h.

“Alternen al migdia (dos dies de 13 a 14) i a la tarda (dilluns de 5 a 7) de forma quinzenal”. (q10)

“Claustres de 17 a 19 h, i tres migdies de coordinació”. (74)

“1 h els dimarts migdia (cicle). 2 h dimecres tarda (claustre, grups de treball i assessoraments de formació)”. (q182)

“4 dies al migdia i un dia a la tarda 2h cada 15 dies”. (q349)

“3 setmanes al mes al migdia i un cop al mes de 5 a 7 tarda”. (q385)

També hi ha altres opcions que, tot i continuar jugant amb la combinació de migdies i tardes, presenten major singularitat

“Al migdia i a la tarda. El primer trimestre hem organitzat les hores de coordinació al migdia (q25), Durant el segon i el tercer trimestre han estat a la tarda i algun migdia”. (q25)

“Una setmana al migdia i una altra a la tarda de forma alternativa”. (134)

“A nivell de ZER la tarda del 3r dimecres de cada mes”. (q127)

“Una al matí abans de l'arribada, dues al migdia i una a la tarda, després de la sortida”. (q245)

Els **formats organitzatius** que s'utilitzen també són diversos atès que es troben en funció de múltiples variables: l'ús que se'n fa, la combinació entre hores de reunió de tot el professorat o d'un grup; els hàbits i les singularitats de cada centre, etc.

“Una escola explica que fan cada setmana Claustre, fora de l'horari d'atenció als alumnes (dilluns de 13 a 14). Les comissions també les fan tots junts els divendres de 13h a 14h. Les reunions de cicles, varien: Cicle Inicial i Cicle Mitjà es troben els dimarts, els de cicle superior ho fan els dijous, també s'ha tingut en compte aquest horari per fer coordinacions d'especialistes”. (63)

“Un centre comenta que la tradició de celebrar el dilluns claustre o comissions, el dimarts cicle, el dimecres nivell... ha fet que no s'hagi hagut de modificar massa. Es continua fent el mateix. Deixant el dijous i el divendres lliures per marxar més d'hora”. (67)

“En comptes de dues hores de coincidència de tot el claustre, hem hagut de fer-ne tres perquè el nostre centre està repartit en tres edificis que per anar d'un altre s'ha de passar per tots. D'aquestes tres hores, una està destinada a visita de pares per evitar el tràfic de les famílies. Som tres línies amb 27 tutories i amb falta d'espais per reunir-nos amb els pares dins del marc horari”. (74)

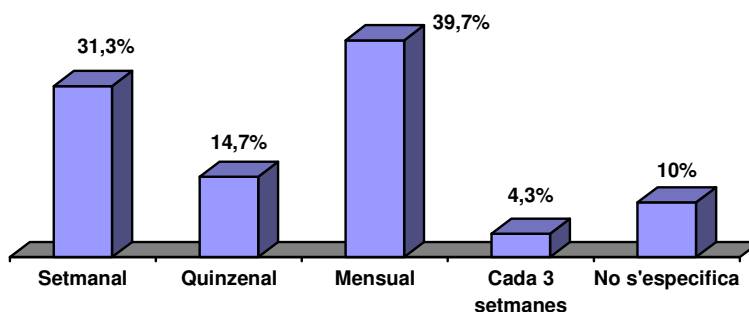
3.8. Reunions de claustre

Els **criteris que se segueixen per a la realització de reunions de claustre** de professors varien d'un centre a l'altre pel que fa a la periodicitat, la durada i la franja horària.

“Alguns centres consideren que les reunions de Claustre no son tan necessàries, perquè tot el centre ja està articulat i funciona sense necessitat de “macroreunions”.

Hem de tenir en compte que, amb l'entrada de la sisena hora, el nombre de mestres a les escoles ha crescut força i aleshores no és operatiu fer reunions amb massa gent".(64)

L'anàlisi de les 300 aportacions vàlides efectuades a la pregunta 21 del qüestionari posa de manifest dues grans tendències pel que fa a **periodicitat** de les reunions del claustre de professors que, probablement, guardi relació amb el tamany del centre.

Periodicitat de les reunions de claustre de professors

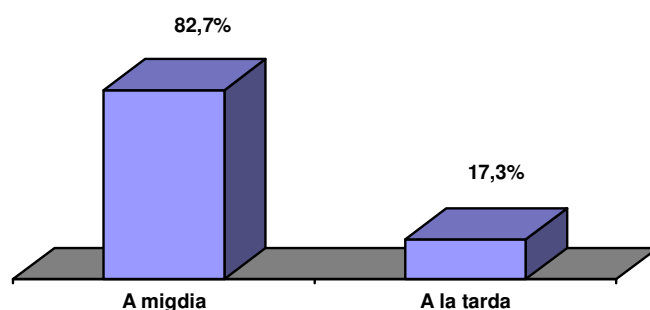
El **temps de durada** a la majoria dels centres (180 centres de 300 respostes vàlides, és a dir, el 60%) és d'una hora. En un 20% és de dues hores i només en un 4,6% d'hora i mitja. La resta de respostes (15,4%) corresponen a altres formats horaris o bé no especifiquen la durada.

"Un centre ens explica que fan cada setmana Claustre, fora de l'horari d'atenció als alumnes (dilluns de 13 a 14), les comissions també les fan tots junts els divendres de 13h a 14h". (63)

"Les reunions de Claustre que són d'una hora. Si no hi ha prou temps per tractar tot l'ordre del dia, tothom sap que, encara que no toqui, la setmana següent es continua el claustre". (76)

"A la ZER, s'han de fixar els dies que els d'infantil han d'anar a primària, per poder fer les reunions". (78)

Pel que fa a la **ubicació del claustre dins l'horari**, dels 249 centres que ho manifesten, a més de quatre cinques parts es realitzen al migdia. L'opció de la tarda, després de la sortida dels alumnes (amb la possibilitat de dedicar-hi dues hores seguides) és minoritària per bé que significativa.

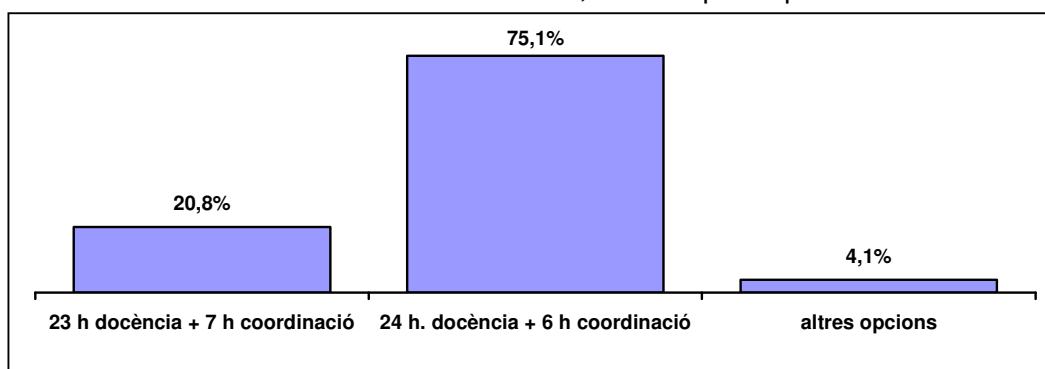

Horari de realització dels claustres de professors

3.9. Horari docent dels mestres

L'aplicació de la sisena hora ha anat acompanyada de la reducció d'una hora en l'horari docent dels mestres que s'ha aplicat el curs 2006-2007 i d'una altra hora a aplicar el curs 2007-08. Aquesta aplicació esglaiada ha donat lloc a un greuge comparatiu entre el professorat d'educació primària (que disposa, com a mínim, de 2 hores lliures en el seu horari) i el d'educació infantil (que només en té una). Entre d'altres, aquesta fou una de les raons que impulsà alguns centres a aplicar la reducció de les 2 hores lectives a tot el professorat (o, si més no, al d'infantil). Es tracta d'una possibilitat que es preveu a les Instruccions d'inici de curs (Departament d'Educació, 2006b:2523) quan se sosté que "els centres que comptin amb plantilla suficient podran avançar la reducció horària del professorat a 23 h. prevista per al curs 2007-2008". Aquest avenç sovint s'ha fet a costa de disminuir el nombre d'hores d'atenció individualitzada a l'alumnat.

Arran aquestes circumstàncies, dues terceres parts dels mestres fan 24 hores de docència i 6 hores de coordinació; una cinquena part en fan 23 + 7.

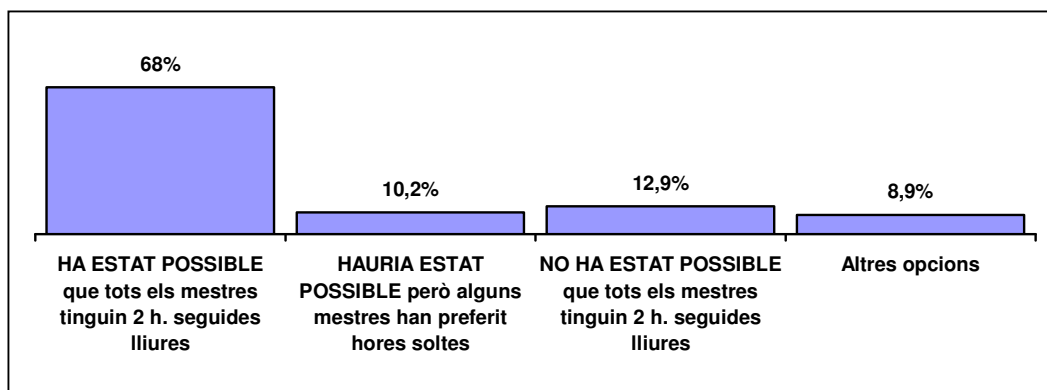
Horari docent al centre dels mestres. Curs 2006-2007

La major part de les 16 respostes que s'inclouen a la categoria "altres" reflecteixen una situació mixta: "ambdós casos, depèn de les coordinadores" (q64), "dues tutores 23+7; una tutora 24+6" (q190) o bé posen èmfasi en el fet que la dedicació és diferent a infantil i a primària: "a EI, 23 h. d'atenció a alumnes; a EP, 24 h." (q204), "Infantil 23 h. i Primària 24 h." (q325). Hi ha un cas de 22 h. d'atenció a alumnes i 8 h. de coordinació (q235).

3.10. Franges horàries lliures.

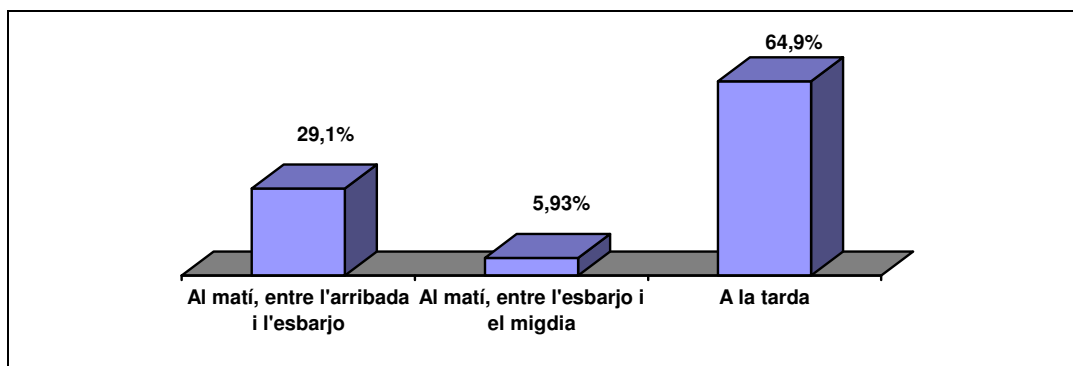
L'horari setmanal d'estada al centre dels mestres i dels alumnes és de 30 hores. Ara bé, el fet que els mestres tinguin programades hores de coordinació (com a mínim, dues), que no poden coincidir amb l'horari del alumnes, fa que comptin amb hores lliures que, quan són consecutives, donen lloc a una tarda (o a mig matí) lliure.

Aconseguir que tots els mestres disposessin d'un bloc de dues hores seguides lliures és tècnicament possible. Ara bé, pot ser un repte complex per als encarregats d'elaborar l'horari. Tot depèn del nivell de prioritats que s'atorga a aquest criteri. Si s'aplica en primera instància, no hi ha grans dificultats; si se subordina a altres criteris, apareixen les restriccions. En primer lloc, ens interessa conèixer si ha estat possible que els mestres disposin d'una franja de 2 hores seguides lliures. S'observa que quatre de cada cinc mestres de primària disposen d'una tarda lliure o bé n'haurien pogut disposar si els hagués interessat. Hi ha un 12,9% dels centres on això no ha estat possible. Entre les respostes a l'opció oberta, la major part assenyalen que el bloc de temps lliure no és de 2 h. sinó d'una hora i mitja: "1 h. 30 min, perquè és el nostre horari de tarda" (q32), "tothom té una tarda a la setmana lliure d'1:30 h" (q164). D'altres remarquen que ha estat possible per als mestres de primària però no per als d'infantil: "Sí a primària però no per a infantil" (q37), "A primària, sí; a parvulari, no" (q182). També es plantegen altres restriccions: "Sí, menys els especialistes i suport" (q239), "Tothom, excepte la directora i el cap d'estudis" (q372). Finalment, algunes respostes posen de manifest una impossibilitat total: "No ha estat possible en cap cas" (q177); argumenten que no s'ho van plantejar com una prioritat: "Ni ens ho vàrem plantejar" (q148) o que no ho consideren convenient: "No ho hem pretès" (q339), "Hem prioritzat l'organització del centre" (q349)

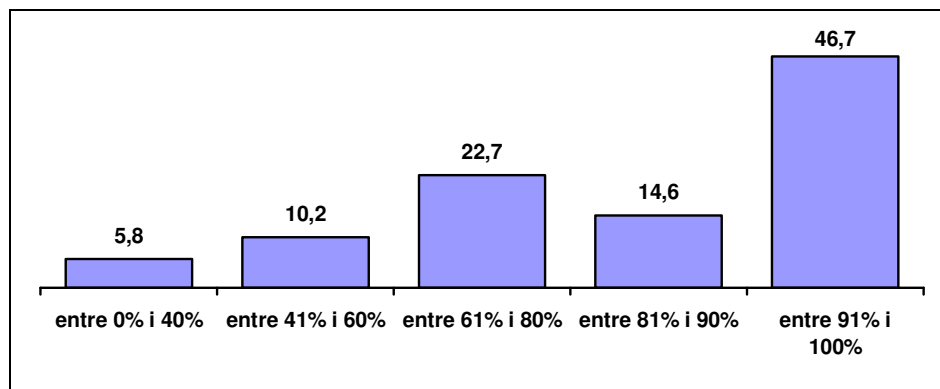
Possibilitat que els mestres de primària disposin d'un bloc de 2 hores lliures

Pel que fa a la **ubicació horària dels blocs de dues hores lliures**, el 29,1% se situen al matí, entre l'arribada i l'esbarjo; el 5,93%, entre l'esbarjo i el migdia i la majoria (64,9%) a la tarda.

Ubicació de les franges horàries consecutives lliures

En preguntar als equips directius, si han procurat conèixer les preferències dels mestres en la ubicació de les hores lliures, el 63,2% responen afirmativament; el 36,8% restant ho fan negativament. Ara bé, una cosa és conèixer les preferències i una altra de molt diferent poder acomplir-les. Així, als qui han respost afirmativament se'ls demana en quin percentatge s'han pogut acomplir les preferències expressades pels mestres. S'obtenen 225 respostes, amb percentatges que oscil·len entre el 0% (es va procurar conèixer-les però no es van acomplir en cap cas) fins els 100% (es van acomplir les preferències de tothom). En resulta la distribució següent:

Grau d'acompliment de les preferències horàries dels mestres en les hores lliures

A 89 dels 225 centres afirmen que s'han pogut observar les preferències de tot el professorat (100%). En alguns casos es fomenta l'assumpció de responsabilitats per part dels docents en la recerca de la solució organitzativa que permeti la tarda lliure desitjada.

“S'ha donat la possibilitat al claustre d'escollir la franja lliure que en l'elaboració d'horaris s'ha respectat. Però cal dir que el procés d'elecció de la franja s'ha dut a terme a nivell de cicle o de claustre de manera que ha estat fruit del consens. És a dir, els mestres s'han posat d'acord en el moment d'escollir la franja tenint en compte algun criteri (que dins del cicle cada tarda podien tenir tarda tres mestres – tres tutors o tres especialistes, ...per tal que l'absència de mestres a les tardes quedés repartida al llarg de la setmana). Les escoles que tenen les franges lliures només ficades a les

tardes, evidentment tenen menys professorat disponible al centre en cas de cobrir alguna absència". (75)

En termes generals, els equips directius fan una **valoració positiva** de les franges horàries lliures;

"Es valora positivament el fet que hi ha un trencament de treball del professor al llarg de la setmana. En general, els professors comenten que ja no voldrien tirar enrere". (52)

se'n destaca que el fet de disposar d'una tarda lliure ha disminuït les absències del professorat derivades de l'atenció a visites mèdiques o altres assumptes propis

"Ara els mestres, pel fet de tenir una tarda lliure, no falten tant ja que si han d'anar al metge aprofiten per fer-ho quan tenen festa". (47)

"El fet que el mestre tingui una tarda lliure o una franja al matí de dues hores seguides i que s'hagi respectat l'elecció d'aquestes franges per part del professorat ha fet que hàgim guanyat en absències. Els mestres no falten tant". (75)

alhora que s'adverteixen alguns possibles efectes negatius

"Alguns mestres pel fet de tenir un horari *diferent* s'han *relaxat* i alguna hora de coordinació la utilitzen com a lliure". (47)

3.11. Temps de descans al migdia.

Un dels criteris bàsics que s'ha tingut en compte per a la concreció del nou marc horari, ha consistit a mantenir l'horari d'acabament de les activitats (bé a les 16,30 h. o bé a les 17 h.). Això fa que l'increment horari se situï, fonamentalment, al migdia, de manera que s'ha escurçat el temps de descans, tant per als alumnes com per als mestres. El descans mínim dels alumnes es fixa en dues hores. En el professorat hi concorren diverses casuístiques que ho fan més complex:

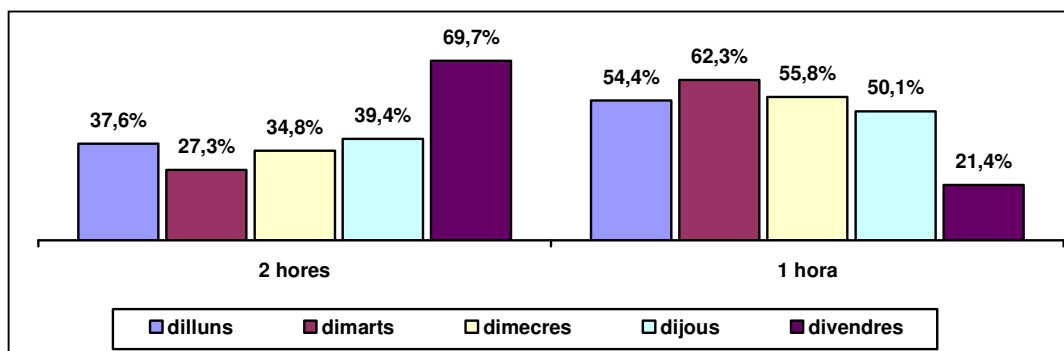
- a) l'existència o no de menjador escolar
- b) les diverses tendències entre el professorat pel que fa a la durada d'aquest període derivades, fonamentalment, de l'interès per dinar al casa o a l'escola
- c) l'existència de diferències notables entre els mestres de primària i infantil
- d) l'existència de marges diferents en funció del dia de la setmana entre els mestres dels diversos cicles
- e) el fet que hi hagi mestres que disposin de tarda lliure i, per tant acabin la jornada laboral al migdia.

La consideració d'aquest seguit de factors justifica l'interès per conèixer quin és el **temps de descans del professorat de primària al migdia**. S'estableix un procediment de resposta diferenciat per a cada dia de la setmana, en el qual es consideren 4 possibilitats: una hora, una hora i mitja, dues hores i una opció oberta per recollir altres possibilitats. Pel que fa a les opcions que presenten percentatges baixos (entorn del 5%), s'observa que; a) hi ha pocs centres que hagin optat per un descans d'una hora i mitja i, b) hi ha pocs centres que hagin optat per períodes d'una durada diferent.

	dilluns	dimarts	dimecres	dijous	divendres
Descans d'1 ½ h	4,7%	5,5%	5,0%	6,0%	4,7%
Altres períodes	3,4%	4,9%	4,5%	4,4%	4,2%

Resultats de les opcions amb baix índex de resposta a la pregunta 27: període de descans dels mestres de primària al migdia

Pel que fa a les opcions majoritàries (una hora o bé dues hores) es donen resultats diferents en funció del dia de la setmana. En termes generals, entorn d'un 35% dels centres estableixen un descans de dues al migdia i prop d'un 55% tenen només una hora. Aquests percentatges varien ostensiblement el divendres (un 70% dels centres tenen 2 h. de descans) atès que hi ha la tendència a no programar hores de coordinació de coincidència obligatòria de tot el professorat. En un sentit contrari, els dimarts es programen més reunions de coordinació de coincidència de tot el professorat i, per tant, augmenta el percentatge de centres que tenen només una hora de descans.

Període de descans dels mestres de primària al migdia

3.12. Activitats de formació permanent en centres.

L'horari per a la formació permanent del professorat se situa en les 7,5 hores a realitzar fora del lloc de treball, atès que bona part de l'oferta formativa (cursos, màsters, escoles d'estiu...) és a càrrec d'institucions específiques, en horari no lectiu. Entre les modalitats que, al llarg dels anys, han aconseguit un notable grau de consolidació, s'hi troba la formació en centres (en format de cursos, seminaris i assessoraments), organitzada i executada a partir de les demandes i necessitats dels claustres. La sisena hora introdueix algunes dificultats a la programació d'aquestes d'activitats, al menys, amb el format i la ubicació horària que havien tingut fins el moment.

- L'escurçament de l'horari del migdia (solien fer-se sessions de treball de 12 a 14 h.), juntament amb la major exigència per optimitzar el temps destinat a la coordinació, ho dificulta.
- La ubicació en horari de capvespre, de 17 a 19 h., també presenta dificultats per als mestres que tenen la tarda lliure, atès que els

representa haver d'anar a l'escola expressament per assistir a la formació.

Tot plegat ha fet que, en alguns casos, s'hi hagi renunciat

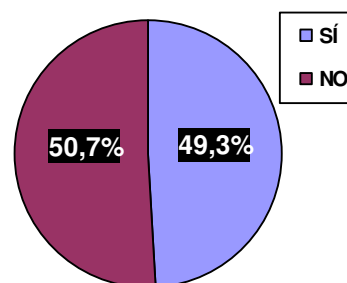
“Hem perdut la formació de centre a causa de la sisena hora”. (q171)

“Ha estat una dificultat a l'hora d'organitzar la formació en centre, els PFZ. Com que els migdies s'han escurçat, no hi ha temps i ha calgut pactar un dia a la tarda, fora d'horari lectiu, tal com es feia també abans de la sisena hora, però com que hi ha docents amb tardes alliberades, s'ha deixat de fer formació”. (62)

“Ens fa por que es perdin els assessoraments que es feien. Hi ha mestres que no es volen quedar si l'assessorament coincideix amb el dia que tenen la tarda lliure i també diuen que encara s'allarga més la franja horària del treball”. (71)

Des d'aquesta perspectiva, resulta interessant conèixer si els centres s'han plantejat criteris interns per a la realització d'activitats de formació permanent.

Els centres de la mostra es divideixen en dues porcions gairebé idèntiques quan se'ls demana si han establert **criteris per a la realització d'activitats de formació permanent**. El nombre de respostes vàlides és 391, per tant, s'obté resposta de gairebé tots els centres que participen a la recerca. Només hi ha 7 respostes perdudes pel sistema. Les principals tendències que s'observen entre els 192 centres que efectuen aportacions reflecteixen que:

Existència de criteris de Formació Permanent en centres

a) La realització d'activitats de formació al **migdia**, en horari de coordinació, continua essent una pràctica que es duu a terme en un nombre considerable de centres

“Al migdia, de 13h a 14h.”. (q368)

“Dimarts o dijous de 13 a 14h. en comptes de les reunions previstes”. (q152)

“Aquest curs acabem un assessorament iniciat el curs passat i el fem de 13 a 14.15h.”. (q309)

En alguns casos, s'han buscat fórmules imaginatives que permetin donar resposta a les peculiaritats dels centres, tant pel que fa l'horari com als assistents

“Dilluns de 14 a 15h.”. (q252)

“Es fa els dijous quinzenal. Educació Infantil comencen a les 12 i a les 13 hores s'afegeix Primària”. (q79)

Es constata, tanmateix, una tendència creixent a abandonar aquest format derivada de les limitacions horàries

“Fer-los a la tarda perquè al migdia no hi ha temps suficient”. (q289)

“Serà difícil continuar, com fins ara, la formació de tot el claustre en la franja del migdia. Això comportarà divisió d'opinions en el claustre”. (q294)

“Es va demanar formació en el centre de 13 a 14 hores. Ens el van concedir a partir de les 17 hores. Quasi tots els que s’hi havien apuntat es van esborrar i no s’ha fet”. (q248)

i de les dificultats de trobar formadors que s’hi adequin

“Quan la formació és per tot el claustre, ens hem d’avenir a l’horari que el formador que hem escollit proposi”. (q225)

la qual cosa ha provocat situacions d’incomoditat en alguns claustres

“A la majoria del claustre només li interessa la formació si es pot realitzar en el període de migdia”. (q141)

La formació **vinculada a programes del propi Departament d’Educació** es fa en horari de coordinació, fonamentalment al migdia, en sessions d’una hora

“La formació en centre (relacionada amb el Pla Estratègic) es realitza quinzenalment (o cada 3 setmanes, depèn de l’època) en l’hora d’exclusiva en que hi ha l’obligació de coincidir tots els/les mestres”. (q58)

b) S’observa l’emergència de **models mixtos**, en els quals es combina el matí i la tarda o bé es duen a terme el cap de setmana

“Curs de formació repartit entre migdia amb alguna jornada de tarda (després de l’horari)”. (q178)

“Es farà el dimecres a la tarda i si interessa molt i el formador no pot venir, ho farem en dissabte com fins ara hem fet dos assessoraments”. (q214)

entre els quals en destaquen els que es basen en la potenciació dels recursos interns del propi centre, bé aprofitant el bagatge d’un professor que actua com a formador dels companys

“Fem un cursset d’aplicació de les TIC a les C.B. El dona un professor del centre i el pot donar en una exclusiva que no hi hagi claustre”.(q236)

o bé potenciant l’intercanvi d’experiències i el treball col·laboratiu entre el col·lectiu docent

“També veiem que, amb formador o sense, hem de guardar hores per explicar-nos curssets, xerrades, experiències, etc, que són un tipus de formació a potenciar”. (q8)

“Formació interna els migdies rotatiu quinzenalment”. (q318)

així com de nous formats organitzatius

“Cada dos mesos fem un claustre pedagògic, portant un “expert” “. (q244)

“Cada dos Claustres un és pedagògic amb l’assistència d’un especialista”. (q276)

“S’ha reservat un dilluns cada dos mesos per realitzar activitats puntuals (conferències, temàtiques...)”. (q375)

c) Es consolida l’opció de **concentrar la formació permanent a la tarda**, a l’acabament de la jornada, després d’haver-ho tractat i debatut amb el col·lectiu de mestres

“El centre realitza un assessorament , s’ha establert l’horari de dilluns a la tarda .Vam demanar al claustre quin dia era el millor i la disposició de cada mestre per assistir-hi”. (q4)

“Tenim assessorament extern al claustre i hi dediquem 2h mensuals a la tarda de 17:30 a 19:30”. (q339)

c.1.) En alguns casos es realitzen **fora de l'horari de permanència obligatòria** al centre, fent un sondeig previ al claustre pel que fa al dia que es considera més oportú. Aquesta possibilitat permet l'assistència de professorat procedent d'altres centres

“Dimecres a la tarda fora de l'horari lectiu, de forma voluntària”. (q33)

“A la tarda; un dia que vagi bé a tothom”. (q381)

El dia de la setmana en el qual es realitza a vegades és rotatori per garantir la igualtat d'oportunitats a totes les persones.

“A partir de les 5 de la tarda, alternant el dia de la setmana amb el curs i fent els cursos quinzenalment”. (q29)

Es procura programar-los en dies que presentin **condicions que afavoreixin l'assistència**

“Fem la formació a partir de les 17h un dia que al migdia tenim 2h de descans i que no sigui en divendres”. (q159)

“Dues hores seguides el dia que tot el professorat està al centre tot el dia (dimecres)”. (q131)

o bé es planifica l'organització del centre per tal que les oportunitats d'assistir-hi siguin idèntiques per tothom

“Ningú té tarda lliure el dimecres per poder fer l'assessorament al centre en TIC”. (q258)

“S'ha establert un dia de formació i aquest dia les persones interessades en la formació treballen per la tarda”. (q319)

En alguns casos es **compensa l'assistència** a la formació amb l'exempció d'assistència a hores de coordinació

“Durant el segon i el tercer trimestre la formació la fem els dijous de 17.30 a 19.30. A canvi deixem els dijous al migdia lliures”. (q25)

“Hem fet un curs de mediació de dues hores els dimarts a la tarda, que s'han compensat amb una hora no lectiva a la setmana mentre durés el curset”. (q61)

“Dilluns de 17 h. a 20 h. Per cada hora i mitja de formació no es fan reunions un dijous o un divendres (alternatiu)”. (q305)

c.2.) En d'altres casos es duu a terme **en l'horari de coordinació**, bé perquè s'ha programat en aquesta franja per a tot el curs i, per tant, es combina amb altres tipus d'activitats (claustres, reunions d'avaluació, comissions...), d'acord amb la programació realitzada a l'inici de cada trimestre

“Dues hores seguides el dia que tot el professorat està al centre tot el dia (dimecres). És el mateix dia que es fan les sortides i les festes escolars”. (q45)

“Les hem agrupades en sessions de 2 hores en dimecres alternatius (aprox.), així cada mes hi ha un claustre i una o dues sessions de formació en centre”. (q48)

“Periodicitat quinzenal, alternant el dia de comissions amb el de formació”. (q75)

d) La durada de les sessions ve condicionada per la modalitat. A migdia, la durada màxima és d'una hora que, a efectes pràctics queda reduïda a 45 minuts. Per assuajar aquests efectes negatius, alguns centres programen

sessions comunes per a infantil i primària (a les quals els mestres d'EI poden assistir-hi durant dues hores)

“Es fa els dijous; és quinzenal. Educació Infantil comencen a les 12 i a les 13 hores s'hi afegeix Primària”. (q231)

o bé es duen a terme en formats d'una major llargària

“Es fan un dia a la setmana (decidit pel claustre) el dimecres a la tarda de 5 a 8 h.”. (160)

“El divendres quinzenal fem formació durant una hora i mitja. L'altre divendres fem una hora de reunió”. (q376)

“Tenim establert els dilluns com a dia de formació interna de centre de 2/4 de 6 a 2/4 de 8 del vespre”.(q408)

Finalment, també ha servit per recollir alguns testimonis de persones crítiques amb el model actual de formació permanent,

“No es farà formació al centre fins que no hi hagi una proposta del departament que permeti la formació de tot el col·lectiu dins de l'horari d'exclusiva”. (20)

“Precisament vam demanar un curset, i la feina és nostra perquè ara la gent es resisteix a assistir-hi.(Hi ha a qui li coincideix la tarda lliure i ja no ve al curset, gent molt cremada,...)”. (q338)

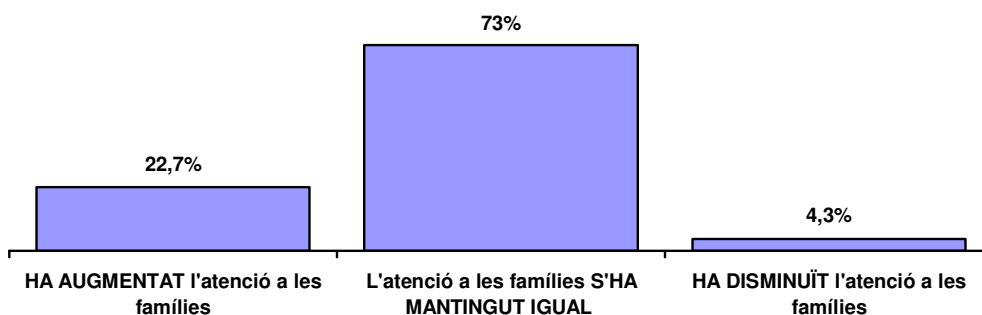
i, també, de persones que s'adonen de la conveniència d'adoptar un model organitzatiu que afavoreixi la realització d'accions de formació

“Enguany no tenim cap formació en el propi centre , però organitzem els dimecres per tenir aquesta possibilitat”. (q133)

“Ho estem pensant pel curs vinent”. (q261)

3.13. Atenció a les famílies.

En preguntar als equips directius **quina incidència ha tingut la disminució de l'horari docent del professorat en l'atenció a les famílies**, la resposta majoritària posa de manifest que no s'ha notat cap increment ni tampoc cap disminució. En termes generals, es considera que s'ha mantingut estable.

Incidència de la disminució de l'horari docent dels mestres en l'atenció a les famílies

Pel que fa a les opcions minoritàries, s'observa un clar decantament vers els qui consideren que ha suposat una millora en una proporció de 5 a 1.

Als grups de debat també hi ha notable coincidència a considerar que no ha comportat, en termes generals, millores significatives en la relació amb les famílies

“No podem dir que se'ls atengui més o millor, sinó que se'ls atent en diferents horaris. Això per les famílies pot ser una millora, però no significa una millora en la qualitat a l'atenció. L'atenció a les famílies no ha millorat, s'ha diversificat”. (82)

“Pel que fa a les famílies, en general no s'han incrementat les hores de dedicació si més no de manera formal. És a dir, que no s'ha inclòs en l'horari més hores d'atenció a les famílies que les establertes amb anterioritat a la implantació de la sisena hora”. (81)

“Amb caràcter general es continuen dedicant les mateixes hores d'atenció a les famílies. La diferència és que abans es feia en un horari que era el mateix per tot el professorat i ara cada mestre/a té un horari”. (90)

per bé que es destaca en positiu la possibilitat que els especialistes tinguin un horari específic.

“S'ha pogut augmentar l'atenció a les famílies, sobretot els especialistes, que abans els era molt més difícil. En alguns casos, abans de la sisena hora els especialistes no tenien atenció a les famílies”. (91)

Hi ha un notable consens pel que fa a les possibilitats de millora en l'atenció a les famílies

“Un dels nostres objectius era aprofitar almenys una hora perquè els mestres poguessin fer una atenció més individualitzada als alumnes i les famílies però ha estat una dificultat el fet d'haver de substituir les absències i baixes dels mestres del centre i comptar només amb una hora per fer-ho (els mestres del centre fan 24 hores amb alumnes)”. (90)

“Amb la incorporació d'un hora més de permanència al centre, especialment assenyalada com a dedicació a les famílies, ara no hi ha excusa per rebre pares”. (86)

Aquesta possibilitat, però, no s'ha traduït en realitzacions que permetin constatar un increment de la relació. Per una banda, perquè els pares i mares no l'han reclamada

“Els pares que sempre vénen a reunions i entrevistes ara continuen venint. Els que els costa, els continua costant. I els que mai venien, ara tampoc”. (88)

i, per l'altra, tot i que s'és conscient de la importància de la relació amb les famílies, els mestres tampoc no han fet gaire per estimular-ho, la qual cosa és perceptible en alguns comentaris crítics.

“Certament hi ha tutors que gaudeixen de la seva feina i entomen aquesta responsabilitat amb totes les conseqüències... però la gran majoria es limiten a cobrir l'expedient dels dos informes i punt!. Com a molt, amb aquells alumnes que tenen actituds disruptives o aquells que el seu rendiment acadèmic és molt fluix són cridats per tal que els pares recolzin la feina del tutor o directament perquè renyin al nen o nena”. (86)

“La majoria de mestres no reben als pares. Excepte els pares d'aquells infants que porten problemes: tres o quatre a cada classe. Amb els altres dos cops a l'any i sanseacabó!”. (86)

Sembla, que caldrà dur a terme accions de conscienciació i de regulació de les funcions i responsabilitats dels tutors i de formació per avançar en aquest aspecte si es pretén revertir la tònica iniciada durant aquest primer any

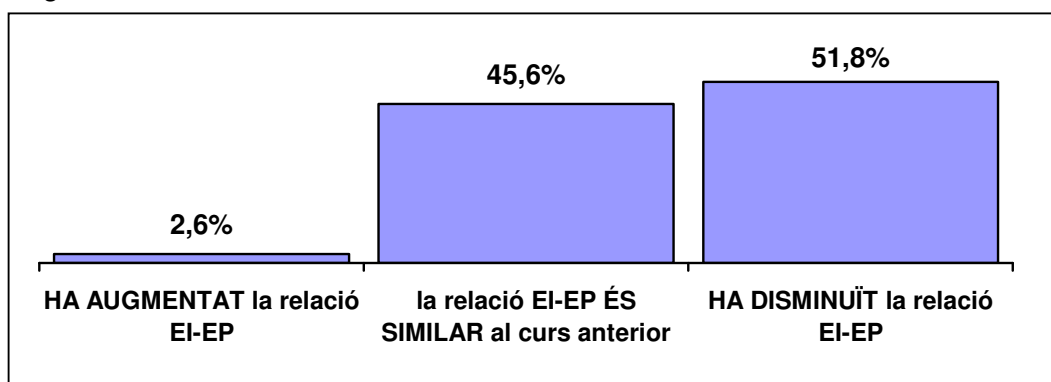
“La majoria de centres l’hora de 25 a 24h lectives la dediquen a treball individual, no la dediquen a fer el seguiment de l’alumnat, ni en els casos dels centres que han aplicat la reducció de 25 a 23 hores lectives. De cara a l’any vinent, tenen present que una de les hores destinades a coordinació serà destinada a tutoria, a fer el seguiment individualitzat de l’alumnat”. (90)

per tal que les hores de reducció docent dels tutors comportin un increment de la qualitat de la relació amb les famílies.

3.14. Incidència de la 6ª hora en la relació entre etapes: infantil i primària.

Hi ha un conjunt de factors objectius que estableixen una distinció clara entre les etapes d’Educació Infantil i d’Educació Primària: la ubicació en espais propis que, a vegades, tenen accessos propis; els diferents ritmes horaris derivats de l’edat dels nens; la diversa formació dels professionals; l’existència de patis de joc diferenciats o bé la realització de les hores d’esbarjo en moments no coincidents; la “bata” com a element distintiu dels mestres i alumnes d’infantil; una major relació amb les famílies dels mestres d’infantil; la distribució asimètrica dels mestres entre ambdues etapes; etc. La intensitat dels factors citats i la manera com són viscuts ha portat a la construcció de ponts de relació o bé de murs de separació entre ambdues etapes.

La introducció de la sisena hora ha contribuït a disminuir la relació interetapes o, en altres paraules, ha augmentat l’escletxa que ja existia. El 50,8% dels centres, en ser interrogats sobre la **incidència de la sisena hora en la relació entre l’educació infantil i l’educació primària**, consideren que la relació ha disminuït. En un sentit contrari, els centres que consideren que ha augmentat, no arriben al 3%.

Incidència de la sisena hora en la relació entre les etapes educatives

Es percep que la sisena hora ha incrementat la separació pel fet que introdueix elements que dificulten la relació entre els mestres

“Específicament entre Infantil i Primària, les diferències s’han aguditzat”. (92)

“La sensació general és de pèrdua d’hores de trobada. Els equips directius viuen poc positivament la novetat de no tenir tothom en el mateix horari. La facilitat de trobar-se en un moment determinat per a una *urgència* ha desaparegut.

No ha contribuït a millorar la relació entre les etapes, ja que l'efecte que produeix és de separació. Amb tothom fent l'horari igual és molt més fàcil trobar-se a totes hores.

Als centres hi ha coses, (això és així!), que les decidim al passadís, o a l'hora del cafè... Com que ja no fem pati a la mateixa hora, Infantil i Primària... ni ens veiem". (92)

entre els factors que hi han contribuït més poderosament es fa esment del desfasament horari, les condicions laborals

"El desfasament entre les etapes d'Ed. Infantil i Primària ha estat brutal, en primer lloc per la no coincidència d'horaris i en segon lloc per las condicions laborals dels mestres que no són les mateixes". (93)

"En alguns centres es va prioritzar que l'entrada del matí i la sortida de la tarda fos per tots igual i això va provocar certs enfrontaments dins els claustres" (41)

i dels conflictes d'interessos que s'ha produït entre els dos col·lectius a l'hora d'establir el marc horari

"La sisena hora no ha propiciat la millor relació del professorat dins el centre, ans al contrari. A final de curs passat ja hi va haver conflicte d'interessos entre gent del parvulari i de primària en algunes escoles". (94)

"A la meua escola l'equip directiu prioritzava que hi hagués unitat a l'hora d'entrada al matí i de sortida a la tarda dels alumnes, degut a la tipologia d'alumnat i de famílies que tenim. Parvulari no volia perdre l'hora i mitja de la tarda i passar a dos hores, es van haver de fer explicacions molt gràfiques per tal que entenguessin amb el que ens podríem trobar (alumnes sense germans que no els vinguessin a buscar, alumnes de primària que demanessin per sortir abans,...)". (94)

També es percep una pèrdua en la relació, tradicionalment fluïda, entre els mestres que intervenien en la transició interetapes (fonamentalment de P-5 i de primer) derivada de la necessitat de posar-se d'acord en alguns aspectes bàsics: hàbits, ensenyament de la lecto-escriptura, etc.

"Entre les dues etapes hi ha hagut des de sempre certa permeabilitat (especialment de P-5 a 1er) que no és tant en funció de l'escola, com del fet que les persones s'hi avinguin a proposta de l'escola.

Però això que s'havia fet durant anys cada cop serà més complicat, ja que el mestre que passa d'una etapa a l'altra tindrà diferent horari i serà més difícil que els mestres acceptin el canviar-se d'etapa tant fàcilment com abans" (95)

Alguns centres han mirat de buscar-hi solucions

"Hi ha la convicció que no s'ha millorat, tot al contrari, és més difícil coincidir en el temps. Solament s'ha pogut salvar la comunicació entre Parvulari i Cicle Inicial d'algun centre que la seva organització concreta per un costat i per l'horari diferencial de Parvulari, per altre, tenen el mateix dia i hora la coordinació de cicle". (103)

cosa que sembla més senzilla en els centres petits

"En l'escola d'una línia la relació és més fàcil tant entre les dues etapes, com entre els cicles. "La relació entre les dues etapes continua igual que abans.(...) Amb tot, en alguns moments com que el canvi d'horaris fa que predomini la Primària s'ha notat una certa distància". (100)

L'existència de diverses subcultures escolars vinculades a les dues etapes educatives, tal com s'assenyala a l'inici de l'epígraf, és prèvia a la sisena hora. Ara bé, podria haver-se aprofitat l'oportunitat que comportava el canvi per avançar vers una major vertebració claustral, tal com havíem apuntat

explícitament a Teixidó (2006b). De fet, alguns centres ho han intentat amb notables resultats

“En alguns casos fins i tot ha millorat pel fet d’haver pogut participar E.I. a la sisena hora d’EP”. (98)

“Al centre més gran, on la prioritat de l’equip directiu va ser que s’unifiquessin les dues etapes , infantil i primària, ha anat molt bé ja que els mestres d’educació infantil tenen una franja horària per cobrir les necessitats que puguin sorgir a primària, i ha estat una forma de que es coneguin més i es relacionin entre ells”. (102)

No ha estat, però, la tònica general. La major part dels centres, per motius diversos que s’apunten en una de les intervencions als GdD, no han optat per aquesta via,

“En la majoria d’escoles, l’oportunitat d’inserir especialistes d’educació infantil a la vida de primària no s’ha donat. No he estat capaç d’aclarir si és conseqüència de la novetat i premura en la implantació de la sisena hora - que podria ser- , si ha estat degut a la inèrcia institucional que predisposa al “cada oveja con su pareja” i no cal que ens barregem -que també podria ser- , o si, senzillament, no s’ha plantejat.

Cert és que la barreja ja existeix, i ara amb la sisena hora, es manté. Però normalment de “dalt a baix”. Els especialistes de música, anglès fins i tot d’educació física es “*dignen*” a fer algunes hores a educació infantil, sovint amb el suport de la mestra dins l’aula, “*no me dejen solo...*” però a l’inrevés no és habitual”. (97)

“Aquest curs no s’ha donat que mestres d’EI vagin a EP per fer alguna activitat o al revés, solament s’ha continuat amb l’especialista de música que ja anava a EI.

És difícil que amb el temps que es va tenir per la seva implantació es poguessin preveure i solucionar aspectes que ja es veia que passarien. Amb tot, segurament que de mica en mica les escoles anirem trobar noves maneres per donar resposta a les dificultats”. (100)

amb el consegüent aprofundiment de l’escletxa entre les etapes, és a dir, entre els dos col·lectius docents

“A la resta de centres es manifesta la mateixa ruptura, uns creuen que infantil demana massa i els altres que tenen el que necessiten. Encara que els mestres d’educació infantil pugin a reforçar la primària i a fer substitucions, continua havent-hi un trencament entre les dues etapes, posat encara més de manifest per la diferència horària en les entrades i sortides”. (102)

Aquesta qüestió pot esdevenir especialment problemàtica en algunes escoles de pobles petits, biunitàries, on els alumnes d’infantil i de primer cicle de primària formen un sol grup-classe, la qual cosa comporta (en el cas de fer-ne una aplicació estricta) que alumnes que són companys d’aula portin ritmes horaris diferents.

“A les escoles biunitàries és un problema afegit. En algunes comparteixen aula nens i nens d’infantil amb els de 1er. S’hauria de veure o preveure en aquests casos la possibilitat de que els alumnes d’infantil també poguessin fer la sisena hora.

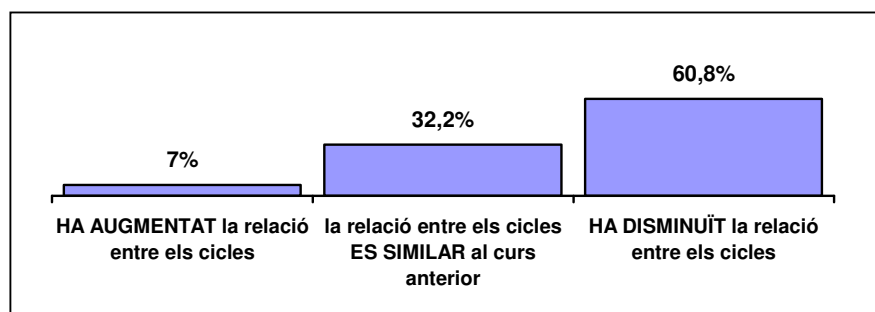
Generalment sempre es tracta de grups reduïts d’alumnes. Es podria compensar amb més estones de pati o de treball en els racons de joc simbòlic, per exemple”. (104)

En síntesi, la sisena hora ha tingut una incidència negativa en la relació entre les etapes educatives; a bona part dels centres ha aprofundit la separació que ja hi havia. Cal que tinguin molt present aquest risc els centres que encara han d’implantar-la atès que, segons com es plantegi, la sisena hora representa una oportunitat per a l’escurçament de les distàncies interetapes. Els testimonis d’alguns centres que ho han assajat ho constaten.

3.15. Incidència de la 6ª hora en la relació entre els cicles.

Els efectes de la sisena hora en la relació entre els diversos cicles són similars als que es donen entre les etapes. Si es té en compte el percentatge de dels qui consideren que **ha disminuït la relació entre els cicles**, fins i tot poden considerar-se més accentuats.

Incidència de la sisena hora en la relació entre els diversos cicles de primària

No es tracta, tanmateix, d'una situació nova. Constitueix la perllongació natural d'una tendència que s'ha anat consolidant en els darrers temps.

“Sembla que la relació entre cicles encara s'ha atomitzat més i entre etapes molt més. Per tal d'establir franges horàries compactades per a tots els mestres s'ha hagut de tancar més els cicles ja que sinó no es podia fer un “pla de substitucions pel centre”. (92)

“No es dona massa importància a la vertebració intercycles. En general es considera que abans n'hi havia poca i ara continua de la mateixa manera”. (98)

“Hi ha escoles que han decidit que sigui sempre la mateixa persona la que faci el reforç o la substitució a les persones del cicle. Aquestes persones o són especialistes o altres persones que no tenen tutoria, per tant la dinàmica del cicle efectua una força centrípeta i en moments àlgids de baixes de curta durada o absentisme la relació amb els altres cicles sol ser més aviat - no em robis el reforç que vosaltres ja teniu el vostre “comodí” “. (98)

Les escoles han tendit a organitzar-se, possiblement d'una manera poc conscient, en blocs tancats. El criteri que ha prevalgut ha estat la comoditat; és certament, la forma més fàcil de fer-ho;

“Un centre ha organitzat l'escola en dos blocs, de manera que hi ha com dos miniclaustres en un: de P3 a 2n, un grup, i de 3r a 6è un altre, com dos grans cicles. Això els facilita la trobada i la coordinació, alhora que assigna els especialistes en un grup”. (93)

ara bé, comporta alguns “peatges” que, amb l'arribada de la sisena hora, s'han incrementat

“S'ha procurat, en la majoria dels centres, que els mestres se centrin només en un cicle; tret dels especialistes de música i d'educació física que normalment han de passar per més d'un. S'han anat col·locant els mestres (que han arribat) de més per la sisena hora en un cicle concret. Evidentment això no afavoreix la relació entre els mestres”. (94)

“Hi ha pocs mestres que intervinguin en més d'un cicle”. (94)

la qual cosa, en termes generals, dificulta la vertebració institucional atès que els mestres s'acostumen a observar el funcionament del centre des de la "mirada" del cicle. Això resta transversalitat i sentit unitari a l'escola.

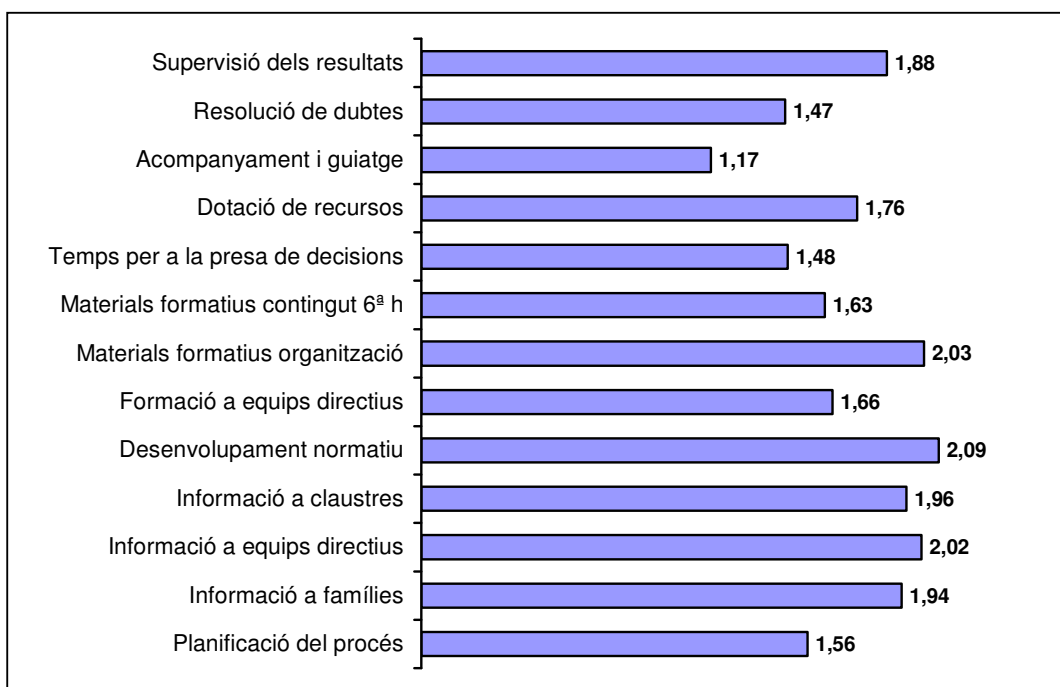
3.16. Satisfacció referida al procés de posada en marxa

La responsabilitat darrera de l'èxit de la posada en marxa de la sisena hora era a les mans dels docents i directius i, per tant, es procura conèixer el seu nivell de satisfacció mitjançant una escala Lickert (pregunta núm. 36 del qüestionari) de sis nivells en la qual el valor "0" s'identifica amb "satisfacció nul·la" i 5 amb "satisfacció màxima" i, per tant, el valor mig correspon a 2,5. Els resultats són aquests:

	n	$\bar{x}$	Sx
A. Planificació del procés de posada en marxa	391	1,56	1,4
B. Informació i sensibilització a les famílies	391	1,94	1,36
C. Informació i sensibilització als equips directius	391	2,02	1,31
D. Informació i sensibilització als claustres	387	1,96	1,37
E. Desenvolupament normatiu: decret d'horaris, instruccions d'inici de curs, etc.	388	2,09	1,22
F. Formació específica als equips directius	389	1,66	1,25
G. Materials formatius referits a aspectes organitzatius: exemples horaris, etc.	388	2,03	1,22
H. Materials formatius referits al contingut educatiu i a les possibilitats metodològiques	389	1,63	1,20
I. Temps per a la sensibilització i la presa de decisions a nivell de claustre i de Consell Escolar	387	1,48	1,18
J. Dotació dels recursos necessaris per a la posada en marxa	391	1,76	1,36
K. Acompanyament i guiatge en la posada en marxa	388	1,17	1,13
L. Resolució dels dubtes i problemes que van sorgir	385	1,47	1,19
M. Valoració i supervisió dels resultats finals	364	1,88	1,32

Nivell de satisfacció referit al procés de posada en marxa de la sisena hora (I)

Els nivells de satisfacció expressats són baixos. En cap dels aspectes analitzats la mitjana no és superior al valor mig i només en tres dels tretze aspectes valorats ateny valors que es troben per damunt de 2. Els índex de desviació entre les puntuacions són, en general, baixos, la qual cosa reflecteix una notable consistència entre els informants. En el marc d'aquesta tònica general de baixa satisfacció, l'aspecte que, d'una manera clara, es destaca de la resta pel fet de concitar les valoracions amb menor puntuació és l'acompanyament i el guiatge en la posada en marxa. En el cantó oposat, els aspectes que obtenen millors valoracions fan referència al desenvolupament normatiu, als materials formatius referits a aspectes organitzatius i a la informació i sensibilització a equips directius

Nivell de satisfacció referit al procés de posada en marxa de la sisena hora (II)

A banda de les opcions predeterminades, s'oferia la possibilitat de valorar altres aspectes del procés d'implantació. Es recullen 48 aportacions, bona part de les quals refermen o puntualitzen alguns dels punt anteriors. En fem una selecció de les més expressives

“Consulta als professionals sobre possibles efectes negatius”. (q20)

“S'ha pres una decisió unilateral i precipitada no tenim substituïts especialistes i el problema d'Infantil desestabilitza molt”. (q37)

“Tenir en compte l'opinió dels mestres”. (q64)

“Temps per fer les programacions, materials i coordinacions per a aquesta sisena hora”. (q92)

“Ens van deixar sols, la premsa ens va ajudar molt poc. La trampa d'utilitzar la “conciliació horària” no ens va ajudar gens”. (q105)

“Bona idea però amb massa presses”. (q163)

“Assessorament i recolzament de la inspecció i Departament en la implantació del marc horari escollit pel Consell Escolar de Centre”. (q243)

“La sessió informativa pels equips directius (GROC) va ser molt positiva(q283)

“El material del Departament penjat a XTEC era un desastre. El material facilitat per GROC era útil i bo”. (q353)

“Ha mancat suport del Departament”. (q380)

“L'aportació de la nostra inspectora ha estat molt positiva”. (q386)

3.17. Formació per a la posada en marxa

La posada en marxa, en condicions òptimes, d'un canvi de l'envergadura que representava la sisena hora requereix la realització d'accions de formació específiques als responsables de dur-lo a la pràctica. Calia haver dissenyat un

pla de formació: establiment d'objectius, delimitació de continguts, elaboració de materials, selecció i formació de l'equip de formadors, planificació de les accions formatives, etc. Tot això no fou possible; en part, per la indeterminació del projecte i, en part, per manca de temps.

La formació que finalment s'oferí (després d'uns inicis titubejants on s'havia afirmat que no n'hi hauria) va ser insuficient

“La formació rebuda (...) Ha estat del tot insuficient, molt limitada. La xerrada que ens van fer al Centre de Recursos Agraris va estar bé, però no ens va servir de gaire. S'haurien d'haver fet tallers pràctics”. (111)

“S'hauria d'haver fet amb temps, una formació com Déu mana”. (116)

“Les sessions que es varen fer el curs passat per a equips directius varen ser precipitades i insuficients, molt al final del curs que ja pràcticament el temps se't tirava a sobre a l'hora de muntar-ho i en uns moments en què encara no era segura la plantilla que es disposaria”. (119)

amb objectius pocs definits, la qual cosa, en alguns casos, va fer que no fos percebuda com una veritable acció de formació

“No vam tenir cap preparació, no tant sols els equips directius, sinó els claudres que a la fi eren qui l'havien de donar. S'hauria d'haver donat millor informació i formació tant a nivell organitzatiu com d'idees pedagògiques per a la sisena hora”. (115)

“No hi va haver formació; va ser únicament informació”. (q323)

a la qual cosa cal afegir-hi la possibilitat que es convertís en un debat obert, de tipus ideològic, entre partidaris i detractors de la sisena hora

“La formació rebuda tampoc va aclarir massa coses i, en alguns grups de formació hi havia gent que anava a boicotejar els formadors”. (108)

Arran de l'experiència de l'any passat, els equips directius participants en els grups de debat coincideixen a assenyalar la necessitat de dur a terme accions de formació serioses, ben planificades, que considerin els aspectes pràctics a afrontar en la posada en marxa

“Que als centres que s'incorporen de nou els facin una formació ben feta i amb temps i que algú els assessori en el moment de portar-ho a la pràctica”. (116)

en les quals fóra interessant combinar els plantejaments organitzatius globals amb la descripció i l'anàlisi d'experiències de reixides

“Milloraria la posada en marxa si s'organitzen, a nivell de CRP's per exemple, sessions on equips directius que ja han posat en marxa a la seva escola la sisena hora ho poguessin explicar als que ho han de fer el proper curs. Seria bo que hi hagués grups específics d'Escola Rural”. (118).

3.18. Algunes percepcions referides a la sisena hora

La penúltima pregunta dels qüestionari (ítem 37) es destina a recollir les percepcions dels informants en relació a algunes idees referides a la sisena hora a través d'una escala de sis nivells en la qual el valor “0” manifesta que no s'està “gens d'acord” amb la declaració i “5” equival a estar-hi “totalment d'acord”. El valor mig, per tant, és 2,5. Els resultats són aquests:

La sisena hora	n	$\bar{x}$	Sx
A. Suposa una transformació en profunditat del funcionament de les escoles	385	3,12	1,54
B. Possibilita la intruducció d'activitats educatives més variades	387	2,79	1,41
C. Suposa una millora en les condicions laborals del professorat	387	2,21	1,51
D. Contribueix a la conciliació entre la vida familiar i laboral de les famílies	384	1,42	1,34
E. Contribueix a la conciliació entre la vida familiar i laboral dels mestres	382	1,41	1,32
F. Afavoreix la coordinació i el treball en equip del professorat	384	1,14	1,32
G. Introdueix elements de funcionament organitzatiu similars als de l'educació secundària.	380	3,49	1,29
H. Dificulta l'adopció de la jornada continuada	370	3,69	1,56
I. Ha afavorit la renovació de les plantilles de professorat dels centres	382	2,91	1,40

Percepcions referides a la sisena hora (I)

Es constata un elevat grau d'acord amb les afirmacions H, G i A en les quals se sosté que la introducció de la sisena hora dificulta l'adopció de la jornada contínua

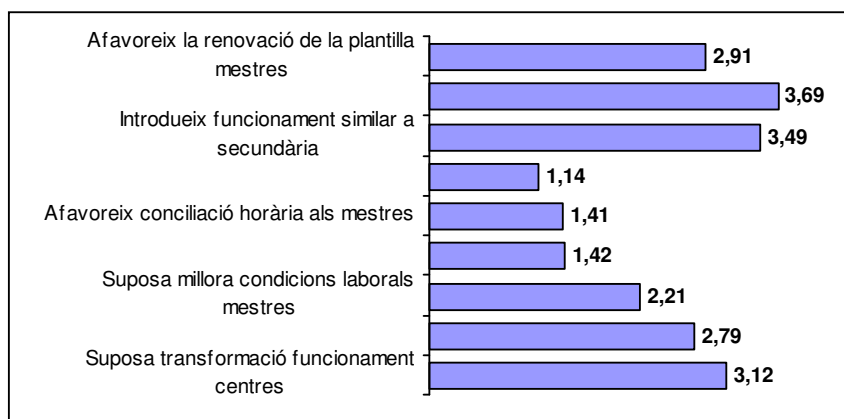
“Amb la sisena hora s'han acabat les possibilitats de fer la compactació de la jornada escolar” (137).”

i, també, que ha suposat una notable transformació del funcionament dels centres amb la introducció d'alguns patrons organitzatius que fins ara eren propis de l'educació secundària

“Es veu que s'està arribant a una secundarització de la primària” (95)

“S'ha comentat molt el terme *secundarització de la primària*. Segur que d'alguna manera una organització a primària amb més hores, més personal, més compartimentada, amb anades, absències i vingudes del personal fa que s'assembli més a la secundària”. (134)

Les principals manifestacions de desacord corresponen a les afirmacions D, E i, sobretot, F: el grau d'acord amb les afirmacions on se sosté que afavoreix la conciliació entre la vida laboral i familiar dels mestres i de les famílies, són baixos. El desacord ateny els nivells màxims en la declaració que sosté que la sisena hora afavoreix la coordinació i el treball en equip de professorat

Percepcions referides a la sisena hora(II)

A banda de les opcions prefixades, s'oferia la possibilitat de valorar altres aspectes. Es recullen 38 aportacions, bona part de les quals refermen o puntualitzen alguns dels punt anteriors, particularment en la secundarització

“No és positiu assemblarse a l'organització impersonal de la secundària en escoles d primària amb nens petits que necessiten referències tutorialis clares. Els recursos personals a secundària són el doble que a primària” (q32)

“La coordinació és bàsica pel bon funcionament d'un centre. Hem d'intentar semblar-nos a Secundària en les coses bones, no en les que no funcionen”.(q159)

“S'han traslladat a primària problemes que a secundària ja eren greus” (q6)

en les dificultats per a la coordinació del professorat,

“Dificulta el temps de coordinació dels mestres d'un mateix cicle o intercicle i fins i tot del claustre”.(q128)

“Ha desestructurat el funcionament de coordinació del centre” (q197)

“Suposa una notable manca de coordinació entre el professorat en general” (q218)

en l'organització del centre

“Dificulta extraordinàriament l'organització del centre” (q315)

“Comporta problemes en el centre al fer horaris diferents infantil i primària” (q388)

“No afavoreix la cohesió del centre” (q315)

i en la conciliació de la vida laboral i familiar

“La sisena hora ha de contribuir en la conciliació entre la vida familiar i laboral de les famílies”. (q64)

“En el nostre cas no ha suposat cap millora significativa pels nens. Pels pares si perquè paguen una hora menys d'activitats educatives” (q149)

4.- CONCLUSIONS I PROPOSTES DE MILLORA

L'establiment de conclusions i la formulació de propostes de millora suposen la culminació del procés d'investigació.

S'estableixen 40 conclusions i 25 propostes de millora vinculades als diversos apartats de la recerca.

4.1. Conclusions

Les conclusions són declaracions breus que recullen les principals resultats de la recerca. S'articulen en 9 àmbits: el marc teòric (apartat que s'ha suprimit en aquesta versió reduïda), els aspectes educatius, l'horari escolar, la coordinació dels mestres, els aspectes laborals, l'atenció a les famílies i la tutoria, la vertebració institucional, la posada en marxa i les singularitats a les ZERs.

a) Referides al marc teòric

- 1.- La posada en marxa de la sisena hora constitueix un exemple del paper de l'Administració educativa en tant que instància encarregada de fer possible el pas de la política educativa a la vida quotidiana dels centres.
- 2.- La posada en marxa de la sisena hora comportava una notable dificultat tant tècnica com, sobretot, d'encaix social.
- 3.- La preparació de la posada en marxa de la sisena hora es dugué a terme en un clima de crítiques i descontent de bona part de col·lectiu docent.
- 4.- La sisena hora s'implanta a l'inici del curs 2006-07 amb plena normalitat.
- 5.- La posada en marxa és dugué a terme amb dèficits de planificació i amb uns terminis excessivament ajustats. També hauria calgut una major previsió dels efectes col·laterals que podien derivar-se'n.
- 6.- La sisena hora ha estat motiu de preocupació social i acadèmica durant el primer any de la seva posada en funcionament.

b) Referides als aspectes educatius

- 7.- La sisena hora es destina primordialment al desenvolupament d'habilitats lingüístiques i matemàtiques.
- 8.- La sisena hora la duu a terme, d'una manera majoritària, el mestre-tutor, amb tot el grup-classe
- 9.- Els procediments seguits i els criteris que s'han tingut en compte en la delimitació de l'ús educatiu de la sisena hora reflecteixen una baixa vertebració entorn d'un projecte d'escola.
- 10.- La sisena hora no ha tingut incidència significativa en el foment de la innovació educativa.

c) Referides a l'horari escolar

11.- L'horari escolar que resulta de la introducció de la sisena és similar a l'anterior, afegint-hi una hora més al migdia.

12.- Els procediments que s'han seguit i els criteris que s'han tingut en compte en l'establiment de l'horari escolar, així com la intervenció que hi han tingut els directius, el claustre i les famílies, presenten divergències notables entre els centres.

13.- La possibilitat de consensuar un horari escolar unificat per al conjunt del municipi presenta un baix grau de concreció.

14.- El desfasament horari entre infantil i primària se situa fonamentalment al migdia: els d'infantil surten una hora abans (75% del centres).

15.- En la major part dels centres es fa una sessió diària de sisena hora de durada variable.

16.- Ha augmentat considerablement la complexitat del procés d'elaboració de l'horari escolar i, per tant, el temps de dedicació.

d) Referides a la coordinació dels mestres

17.- La major part dels centres (57%) destinen 2 hores a la coordinació del professorat. El 26% n'hi destina 3. La franja horària en la qual se situen majoritàriament és el migdia.

18.- El nombre d'hores que es destina a la coordinació del professorat es considera insuficient. El nombre d'hores de treball conjunt que es considera òptim se situa entorn de 4.

19.- Les hores de coordinació en les que coincideix tot el professorat es destinen a claustres, a reunions de cicle i a reunions de comissions.

20.- La periodicitat de les reunions de claustre presenta dues tendències: setmanal i mensual. La durada majoritària és d'una (60%) i dues hores (20%).

e) Referides a aspectes laborals

21.- En un 75% dels centres l'horari docent dels mestres és de 24 hores lectives i 7 de coordinació.

22.- La major part dels mestres de primària disposen o podrien disposar (78%) d'una franja de dues hores seguides lliures que, majoritàriament, se situa a la tarda (65%).

23.- El temps de descans dels mestres al migdia és variable segons el dia de la setmana. En general, s'ha reduït: prop d'un 55% dels centres tenen una hora; entorn del 35% en tenen dues.

24.- La sisena hora introdueix un canvi cultural en la consideració i en la gestió de les suplències del professorat.

25.- La introducció de la sisena hora ha alterat alguns hàbits consolidats en els centres pel que fa a la realització d'activitats de formació permanent.

f) Referides a l'atenció a les famílies i la tutoria

26.- La sisena hora no ha tingut efectes significatius en l'atenció a les famílies;

27.- Els principals canvis en la relació amb les famílies se situen en l'horari d'atenció i en les repercussions organitzatives que comporta: disposar d'espais, pares al centre a tothora, accés a l'edifici...

28.- Es constaten diferències notables pel que fa a la delimitació d'un horari específic d'atenció a les famílies entre els mestres-tutors (87,2%) i els mestres-especialistes (49,3%).

29.- La sisena hora possibilita la consolidació d'un horari de tutoria al grup-classe amb entitat pròpia.

g) Referides a la vertebració institucional

30.- La sisena hora afegeix dificultats a la vertebració institucional dels centres en allò que fa referència a la relació entre les etapes i entre els cicles.

31.- Es percep una incidència negativa de la sisena hora en el clima de centre que, fonamentalment, s'identifica amb majors dificultats per a la trobada i la comunicació entre els mestres, la pèrdua de l'horari compacte i de la capacitat de coordinació.

h) Referides a la posada en marxa

32.- La posada en marxa de la sisena hora es va dur a terme d'una manera precipitada, calia una major planificació prèvia.

33.- La posada en marxa de la sisena hora es va dur a terme en un clima de crispació, amb múltiples manifestacions d'oposició o, si més no, d'indiferència per part dels docents, fets que en van dificultar la preparació i la implementació.

34.- El nivell de satisfacció expressat pels directius en relació a la posada en marxa és baix.

35.- La formació rebuda pels equips directius per a la preparació de la posada en marxa fou imprecisa, insuficient i massa reculada en el temps. No hi hagué formació dirigida als docents.

36.- L'actitud i el compromís dels equips directius han estat determinants per a l'èxit de la posada en marxa, en la qualitat del procés organitzatiu, en previsió de les dificultats i en la solució dels problemes i imprevistos que han sorgit.

i) Referides a la sisena hora a les ZER.

37.- La posada en marxa de la sisena hora a les Zones Escolars Rurals presenta algunes característiques distintives (fonamentalment, de tipus organitzatiu) que convé tenir presents.

38.- La introducció de la sisena hora contribueix positivament a l'establiment d'un marc horari comú entre les diverses escoles de la ZER

39.- Les principals dificultats organitzatives apareixen en l'establiment d'un pla de treball conjunt per als mestres itinerants i la gestió de l'horari de coordinació de tot el professorat de ZER.

40.- El desfasament entre infantil i primària comporta alguns problemes singulars a les escoles biunitàries i, també, per les dificultats de trobar personal titulat que vulgui fer-se càrrec del monitoratge.

4.2. Propostes de millora.

Si la intenció de la recerca hagués estat únicament la descripció i comprensió dels diversos aspectes que incideixen en la sisena hora, les conclusions haurien estat la darrera aportació. No és aquest el nostre punt de vista, tal com tenim per costum a les diverses aportacions de GROC. Des del primer moment que vam començar a treballar-hi, hem adoptat una postura compromesa, procurant, d'acord amb les possibilitats de cada moment, contribuir a la millora. Aquesta és la motivació bàsica que dóna lloc a les propostes.

Abans d'endinsar-nos-hi convé aclarir el criteri que n'orienta la formulació. La millora no és quelcom objectiu; el progrés en un aspecte del funcionament organitzatiu pot significar un regressió en d'altres. El criteri bàsic des del qual s'efectuen les propostes de millora és la consolidació i la vertebració dels centres educatius com a comunitats basades en la participació i el treball col·laboratiu entre els seus membres. Es té present, en tot moment, el conjunt de l'escola (la unitat organitzativa), tot procurant enfortir-la (*empowerment*).

Es tracta de propostes, és a dir, formulacions adreçades a altres persones en les quals se'ls commina a fer alguna cosa. L'investigador procura observar amb escrupolositat les limitacions del seu rol: li correspon exposar les coses que es "poden" fer. La responsabilitat d'intentar-ho, de dur-ho a la pràctica, correspon als equips directius, als claustres, a l'Administració educativa, etc. els quals n'han de valorar les possibilitats i l'oportunitat.

En la presentació de les propostes s'ha optat per un criteri temàtic. També hauria estat possible de classificar-les en funció dels destinataris: els centres, els equips directius, el Departament d'Educació, etc. Es alguns casos el destinatari hi apareix d'una manera explícita o hi és implícit. Això no obstant, s'ha optat per la fórmula genèrica "es proposa" atès que sovint són diverses les responsabilitats que concorren sobre cadascuna de les propostes.

1.- Objectius educatius. Es proposa que cada escola dugui a terme una planificació acurada de la sisena hora (objectius, continguts, activitats...), de la qual en quedi constància documental i que s'incorpori al projecte de centre.

2.- Conceptualització de la sisena hora. Es proposa aprofundir en la conceptualització de la sisena hora. Talment com ha quedat molt clar que "no ha de servir per introduir nous continguts curriculars", també sembla necessari aclarir la distinció entre hora lectiva i hora d'ampliació.

3.- Assaig de noves possibilitats en l'agrupament d'alumnes. Es proposa l'elaboració d'un dossier de modalitats d'organització de l'alumnat a la sisena hora que reculli experiències d'interès.

4.- Projectes específics de sisena hora. Es proposa dur a terme accions de difusió i formació entre el col·lectiu docent dels projectes específics de sisena hora per tal que les activitats siguin dutes a terme d'una manera col·legiada i s'incorporin d'una manera explícita al projecte de centre.

5.- Foment de la innovació. Es proposa la realització d'accions de formació en el propi centre que, previ a una fase inicial de conceptualització i adequació al context, s'adrecin al disseny de programacions anuals de sisena hora.

6.- Exploració de les possibilitats horàries. Les possibilitats horàries que s'ofereixen des de les 8,30 h. del matí a les 18 h. de la tarda són múltiples. Paga la pena analitzar amb detall els punts forts i febles de les diverses alternatives, contrastar-los col·lectivament i, finalment, sotmetre-ho a una presa de decisió transparent i participativa.

7.- Criteris d'elaboració d'horaris. Es proposa que, arran de l'experiència d'enguany, els centres vagin consolidant i registrant els criteris interns que regulen l'elaboració dels horaris.

8.- Elaboració de l'horari escolar. La introducció de la sisena hora ha conferit una notable complexitat a l'elaboració de l'horari escolar, si es pretenen optimitzar els recursos dels quals disposa el centre. Es proposa l'organització de tallers de confecció d'horaris on se simuli tot el procés d'elaboració, partint de les circumstàncies reals dels participants.

9.- Ús de les hores de lliure disposició. Es proposa que els centres estableixin criteris interns d'utilització que vagin més enllà de la distribució quantitativa entre les diverses etapes i cicles.

10.- Horari i criteris de substitucions. Es proposa que els centres estableixin un horari de substitucions que sigui a l'abast de tot el claustre, en el qual es prevegi quins mestres es faran càrrec dels grups d'alumnes quan es produeixen absències.

11.- Nombre d'hores de coincidència de tot el professorat. Es proposa que els centres fixin 4 hores setmanals de coincidència de tot el professorat. D'aquesta manera, s'afavoreix la coordinació, es facilita la realització de reunions de llarga durada, es disposa d'un espai idoni per activitats de formació i s'afavoreix que els mestres puguin disposar de dues tardes setmanals lliures.

12.- Nombre de mestres per grup. La introducció de la sisena hora ha incrementat el nombre de docents que atenen un grup. Es proposa l'adopció de mesures administratives i d'organització de centre que tendeixin a limitar el nombre de docents que intervenen en un grup classe.

13.- Optimitzar el funcionament organitzatiu. Es proposa dur a terme accions de conscienciació entre els equips directius així com el disseny i l'execució d'accions de formació que possibilitin l'intercanvi de procediments i el desenvolupament d'habilitats directives.

14.- Fomentar l'intercanvi de bones pràctiques. Es proposa dur a terme sessions d'intercanvi i de comentari de plantejaments i pràctiques organitzatives entre equips directius de centres de característiques similars.

15.- Sortides i festes escolars. Es proposa l'adopció de criteris de centres que tendeixin a establir un marc comú, acceptat pel col·lectiu, que regulin la participació dels docents en les sortides i festes escolars.

16.- Criteris de formació permanent en centres. Es proposa que els centres adoptin acords que afavoreixin la realització d'activitats de formació permanent del professorat per tal de tenir-los en compte en la programació del curs i en l'elaboració de l'horari.

17.- Millora de la relació amb les famílies. Es proposa dur a terme accions de conscienciació, de desenvolupament de competències tutorialis i de disseny de Plans d'Acció Tutorial.

18.- Vertebració institucional. La sisena hora pot contribuir a la disgregació institucional però també pot ser un element de cohesió. Es proposa que els centres adoptin un paper actiu davant d'aquesta disjuntiva.

19.- Consens de l'horari a nivell municipal. Es proposa una major concreció, tant conceptual com procedimental, pel que fa a la possibilitat d'arribar a un consens per a l'establiment d'un horari únic a nivell municipal.

20.- Acollida als professionals de nova incorporació. Es proposa que els centres educatius disposin d'un protocol d'acollida als professionals de nova incorporació, tant a l'inici com a mig curs, on es delimitin les actuacions a dur a terme així com els responsables d'executar-les.

21.- Formació dels equips directius. Es proposa el disseny i el desenvolupament d'accions de formació adreçades als equips directius que han d'implantar la sisena hora, en les quals sembla oportú que hi participin equips directius amb experiència

22.- Perills de normativitzar la sisena hora. Es proposa establir dispositius d'alerta, en els temps venidors, davant els possibles intents d'establir continguts obligatoris de sisena hora o bé de limitar l'autonomia del centre.

23.- Identificació de la sisena hora. Es proposa que es reconsideri la necessitat d'identificació de la sisena hora a l'horari o bé, en cas de continuïtat, que s'argumentin adequadament les raons que n'aconsellen el manteniment.

24.- Canvi en els escenaris de presa de decisions. La sisena hora ha accentuat el canvi en els espais de presa de decisions iniciat en els darrers anys. La reunió de coordinació ha esdevingut, d'una manera progressiva, l'òrgan de debat i de presa real de decisions que, a posteriori, són ratificades pel claustre. Es proposa que els equips directius es plantegin aquesta qüestió i optin per la combinació justa entre els escenaris de presa de decisió col·lectiva

(claustre) o bé executius (reunions de coordinació) en funció del tipus de decisió que s'hagi de prendre i dels efectes en el conjunt de l'organització.

25.- Atenció a l'evolució de la sisena hora. Es proposa la creació d'un observatori independent dedicat a fer-ne el seguiment i a efectuar propostes de millora fins que la sisena hora estigui plenament integrada al funcionament quotidià dels centres i, per tant, desaparegui el terme "sisena hora" i es parli, simplement, d'un horari escolar de sis hores diàries.

5. RELACIÓ DE PARTICIPANTS

Equip de Recerca

Josep Bofill Déu, Rosa Borràs Medina, Enric Corominas Rovira, Mercè Juan Millera, Rosa Lajusticia Manchón, Eduard Malloï Blanch, M. Francesca Massó Urgellès, Rosa Mª Montseny Baulenas, Dolors Pairó Parramon, Miquel Payaró Pagès, Joaquim Pelach Bussom, Montse Planas de Farnés Valentí, Mariona Solé Canyelles, Rosa Soler Balletbò, Llum Viruete Sanante

Auxiliar de recerca

Beatriu Pérez Ballesteros

Participants als Grups de Debat

Carme Acha Villar, Mercè Alejo, Víctor Luí Alesanco Cordón, Rosa Álvarez Cabal, Marta Barrera Vilà, Ana Mª Blasco Blasco, Gemma Boix Pino, Verònica Boras Sánchez, Joan Calvo, Josep Capilla Mies, Anna M. Cardús i Ros, Ramona Casacuberta Almendros, Pere Castella Navarro, Beatriu Cruset, Jordi De Diego, Inmaculada Dot Soler, Mª Mercè Farres Marisch, Josep Fernández Menchón, Maria Ferrer Teresa, Salvador Fornós Casanova, Anna Gallart Canut, Cristina Garcia Hernández, Carme Gràcia, Mercè Homs Leyes, Teresita Juli Arqués, Joana Lara Fernández, Abel López Fernández, Francisco Lucas Manguán, Montserrat Marquet García, Marina Mas Domingo, Nuria Muntal, Francesca Muñoz Campos, Pilar Navarro Ferran, Carmen Negrillo Falcó, Montse Noé Garrido, Núria Parera i Massip, Pérez Boluda, Mª Aurora Pérez Serrano, Josep Piferrer Puig, Pere Pujolràs i Feixas, Carme Redon Verdager, Assumpta Ripoll Amposta, Ambrós Segura Martí, Joana Serrano Gasquez, Assumpta Sogas Figueras, Laura Tassier Val, Laura Tubau, Joaquim Vallespí Salvadó, Emilia Ventura, Isabel Viaplana Anglès, Montserrat Viola Tudela, Teresa Vizcarro Gianni.

Membres de GROC

Alba Abulí, Judit Albert, Joan Manel Barceló, Gemma Boix, Anna Camps, Dolors Capell, Caterina Casanovas, Rosa Casellas, Lluís Comalada, Roser Font, Josep María García, Esther Gibert, Josep Gifre, Maria Grimau, Imma Marqués, Mª Dolors Massa, Angels Miret, Maite Miró, Natàlia Nadal, Josep Polanco, Cati Riembaud, Assumpta Roqueta, Assumpció Salleras

Participants a la validació dels Instruments de Recollida de Dades

Candela Batet, M^a del Pilar Besora, Gemma Boix, Anna Camps, Pilar Cañada, Antoni Doménech, Carme Doménech, Josep Ferrer, Josefina Ferre, Ester Gibert, Llorenç Gimeno, Remei Gutiérrez, Juan Carlos Herrero, Margarita Merlos, Pep Montaner, Rosa Olivé, Dolors Peñascal, Josep Piferrer, Manoli Rubio, Montserrat Salvans, Teresa Sauch, Maite Subirà, Dolors Tané, Josep Mª Tomàs, Joaquim Vallespí, Filo Vilatorta, Maribel Yago

Resposta al qüestionari

420 centres d'arreu de Catalunya que han respost el qüestionari

327 manifestacions d'expressió d'interès pels resultats de la recerca

Amb tot l'agraïment